

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd a starých jazyků

Jana Sluková

Křesťan a smrt z pohledu Nového zákona
Nevstal-li Kristus, marná je naše víra (1 Kor 15,17)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Dr. theol.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Brně dne 7. 5. 2020

Jana Sluková

Bibliografická citace

Křesťan a smrt z pohledu Nového zákona [rukopis]: Nevstal-li Kristus, marná je naše víra (1 Kor 15,17): bakalářská práce / Jana Sluková; vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Dr. theol. -- Praha, 2020. -- 53 s.

Anotace

Cílem práce je přiblížit křesťanské pojetí smrti na základě biblických textů. Úvodní kapitola se krátce věnuje některým pasážím Starého zákona, které s tímto tématem souvisí. Část věnovaná Novému zákonu se soustředí na texty spojené s vykupitelským posláním Ježíše Krista, od kterého se křesťanská naděje odvíjí. Exegeze 15. kapitoly Prvního listu Korint'ánům se detailněji věnuje Pavlově obhajobě vzkříšení z mrtvých vzhledem k pochybnostem, které se v této církevní obci vyskytly. Poslední část práce se pokouší o současnou reflexi křesťanské víry tváří v tvář smrti na základě osobní zkušenosti. V této části je také zdůrazněna nezastupitelná role církve, kde se víra rodí, posiluje, sdílí a předává ve společenství vzájemné lásky, které má transcendentní rozměr.

Klíčová slova

smrt, vzkříšení, život, Kristus, spása, víra, naděje, umírání, církev, láska

Christian and death from the perspective of the New Testament

If Christ did not rise, our faith is in vain (1 Cor 15:17)

Abstract

The aim of the work is to expound the Christian concept of death based on biblical texts. The opening chapter briefly deals with some passages of the Old Testament related to the subject. The section devoted to the New Testament focuses on the texts associated with the redemptive mission of Jesus Christ, from which Christian hope derives. The Exegesis of the 15th chapter of the First Epistle to the Corinthians provides more details of Paul's defence of the resurrection from the dead with regard to the doubts that have occurred in this church community. The last part of the work tries to reflect on Christian faith face to face with death based on personal experience. This section also emphasizes the irreplaceable role of the Church, where faith is born, strengthened, shared and passed on in the community of mutual love that has the transcendent dimension.

Keywords

death, resurrection, life, Christ, salvation, faith, hope, dying, church, love

Počet znaků (včetně mezer): 78 497

Poděkování

Děkuji za trpělivost a laskavé vedení své školitelce paní docentce Mireji Ryškové.

Poděkování za velkou podporu patří také mé rodině, zvláště mému manželovi Jiřímu, přátelům a kolegyním Františce a Lence.

Obsah

Úvod.....	13
1. Smrt ve Starém zákoně.....	15
2. Smrt a vzkříšení v Novém zákoně.....	20
2.1. Ježíšova smrt.....	20
2.2. Ježíšovo vzkříšení.....	23
2.3. Jeden zemřel za všechny, zemřeli tedy všichni.....	24
2.4. Kristův druhý příchod.....	25
2.5. Ježíšova smrt je odvahou lásky.....	26
3. Nevstal-li Kristus ... (1 Kor 15).....	28
3.1. Základ křesťanské víry (vv. 1–11).....	28
3.2. Kristovo vzkříšení je i naše vzkříšení (vv. 12–34).....	32
3.3. Vzkříšení těla (vv. 35–49).....	35
3.4. Smrt smrti (vv. 50–58).....	37
4. Křesťan a smrt.....	38
4.1. Může křesťan truchlit při smrti blízkého?.....	38
4.2. Znamená smrt trvalý zánik?.....	39
4.3. Nemoc, stáří, umírání.....	40
4.4. Křesťanský pohřeb.....	41
4.5. Společenství lásky smrtí nezaniká.....	42
4.6. Evangelium jako slovo záchrany.....	43
Závěr.....	45
Seznam použitých zkratk.....	49
Seznam literatury.....	51

Úvod

„Smrt je dle definice stav, kdy u živého organismu došlo k nezvratným změnám v mozku a v jejich důsledku k zániku centra dýchání, krevního oběhu a postupnému rozkladu a odumírání těla.“¹ Dívat se na smrt pouze z biologického hlediska nestačí. Člověk není jen „živočich“, jako osoba má také potřeby duševní, sociální a spirituální. Na rozdíl od ostatních živočichů si svou smrt uvědomuje a s touto neodvratitelnou skutečností se musí nějak vypořádat.

Na jedné straně je přijímána teze, že smrt je něco přirozeného, patří do koloběhu života stálého rození a umírání. Dorothee Sölle, německá teoložka, ve své poslední nedopsané knize „Mystika smrti“ píše:

Smrt bývá často popisována v souvislosti se zrozením. ... V tradici smrt obvykle nebývá považována – na rozdíl od moderní doby – za protiklad života, zrození a smrt tu patří k sobě, jsou vzájemně se podmiňujícími polaritami. Novorozené miminko se často podobá stařence, příchod na svět a návrat domů mají cosi společného.²

Na straně druhé je smrt vnímána jako násilný zásah do svobody člověka jako osoby, který sice může svobodně realizovat svou touhu zemřít, ale už ne opak.³

Smrt je traumatizujícím a definitivním přetržením našeho způsobu existence. Odporuje pudu sebezáchovy a touze po životě. Nedokážeme vzít na vědomí svou vrozenou smrtelnost a pudově pocítujeme smrt jako nehodu, kterou musíme někomu připisovat.⁴

Smrt je zahalená tajemstvím a v některých filozofických pojetích je jakousi temnotou nevědomí, kdy bytí člověka definitivně končí v nicotě. Přes různé předpoklady o životě po smrti musí každý konstatovat, že smrt znamená konec bytí v té podobě, jak ho člověk během života zakoušel. Člověka naplňuje úzkostí ono „nic“, o němž předpokládá, že je se smrtí spojeno, prázdná samota smrti, bez vztahů s lidmi, snad i bez Boha, který se zdá být nepřítomný.⁵

Joseph Ratzinger popisuje vztah dnešní společnosti ke smrti jako rozporuplný. Na jedné straně se smrt tabuizuje jako něco nepatřičného, co je potřeba vyloučit

1 ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Vyhoštěná smrt*. Praha: Kalich, 2013, str. 11.

2 SÖLLE, Dorothee. *Mystika smrti*. Praha: Trigon, 2016, str. 82.

3 Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Věřím v život věčný: eschatologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007, str. 97-99.

4 DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, str. 876.

5 Srov. BOUBLÍK, Vladimír. *Člověk očekává Krista*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 1997, str. 145.

z povědomí. Na druhou stranu dochází k jakési „publicitě“ smrti. Je běžnou součástí světových událostí, které každý může sledovat v přímém přenosu, něčím naprosto samozřejmým, obyčejným, co se vyskytuje v množství počítačových her, které pomáhají zahnat nudu blahobytné společnosti. Smrt potom ztrácí charakter „pronikání metafyzična“. Z nemoci a smrti se stala „technická záležitost“, kterou jsou schopni zvládat specialisté v k tomu určených zařízeních. Co se jeho vlastní smrti týče, přeje si současný člověk, aby jeho smrt přišla náhle a nepozorovaně, aby si nemusel uvědomovat, že umírá a vyrovnávat se s touto nelehkou skutečností. Současný postoj ke smrti ale pro člověka znamená velkou ztrátu:⁶ „Postoj ke smrti spoluurčuje postoj k životu; smrt je klíčem k otázce, co je vlastně člověk. Redukování smrti vede k dehumanizaci člověka.“⁷

Smrt, jak ji prostřednictvím své víry chápou křesťané, má jinou perspektivu. Je prosvětlena nadějí na vzkříšení pramenící z víry v Ježíše Krista. On lidem přinesl záchranu, vítězství nad smrtí dosvědčil svým zmrtvýchvstáním.

Ve své práci bych chtěla využít právě této perspektivy a zaměřit se na téma smrti především z pohledu Nového zákona. Oporou je mi v tom autorita sv. Pavla, který píše, že bez víry ve vzkříšení zůstává naděje jen pro tento život a všichni zesnulí jsou ztraceni (srov. Kor 15,16–19).

Chápání smrti a vzkříšení se v biblickém myšlení vyvíjelo, proto se v úvodní kapitole krátce věnuji také Starému zákonu, na jehož porozumění smrti Nový zákon navazuje. Podstatu křesťanské naděje na věčný život jsem se pokusila přiblížit pomocí exegeze patnácté kapitoly Prvního listu Korint'ánům.

Biblický rozbor jsem pak v další kapitole doplnila o pohled na smrt, jak ji prožívají a vyrovnávají se s ní lidé v současnosti, a na službu církve v těžkých životních situacích na základě své pastorační praxe v nemocnicích a hospici.

6 Srov. RATZINGER, Josef. *Eschatologie: Smrt a věčný život*. Brno: Barrister & Principal, 2017, str. 49–50.

7 Srov. tamtéž, str. 51.

1. Smrt ve Starém zákoně

Původ smrti Bible osvětluje na příběhu Adama a Evy z knihy Genesis. Smrt vstupuje do jejich života jako důsledek jejich neposlušnosti, je trestem za hřích. Jiné chápání stejného textu vidí Adamův trest v dobývání chleba v potu tváře, dokud nezemře. Tento výklad tvrdí, že smrt je přirozenou součástí lidského života, Bůh tedy stvořil lidi jako smrtelné. Adamův trest končí jeho smrtí. V obou případech ale texty ukazují, že smrt nějak souvisí s „poznáním dobrého a zlého“, s podobností Bohu, a je tedy spojená s nesmrtelností. Obratu „poznání dobrého a zlého“ je možné rozumět jako rozlišování hranic a pravidel, které je potřeba dodržovat, jako poznání tajemství bytí. Souvisí rovněž s postupným uvědomováním si sebe sama. Adam a Eva se tak zmocnili výsady – rozlišování a nesmrtelnosti, která patří jen samotnému Bohu, lidem měla být zpočátku odepřena (Gn 3,22). Smrt je v tomto kontextu důsledkem plného rozvinutí lidství, které v jistém smyslu Bůh pro člověka chce. Podle Martina Bubera je v této pasáži smrt výrazem Božího milosrdenství, protože znamená omezení utrpení, které je důsledkem neposlušnosti. Lze tedy říci, že jsou zde tři možná vysvětlení původu smrti: smrt jako trest za hřích, smrt jako součást stvoření, smrt jako důsledek nabytí vědomí sebe sama.⁸

Podle většiny textů Starého zákona je smrt konečným údělem všech lidí (srov. Žl 49,10–13). Smrt znamená konec veškeré lidské činnosti (Žl 115,17–18), konec vztahu s Bohem, mrtví ho již nemohou oslavovat (srov. Žl 146,2–4; Žl 6,6; Žl 30,10; Iz 38,18–19). Bůh může člověka zachránit, dokud je naživu (srov. Žl 39,13–14).⁹

Smrt po dlouhém životě se všemi jeho dobroty, s možností vidět své potomky je v raném stadiu izraelského národa s klanovou strukturou chápána jako přirozená součást života. Jako trest je vnímána předčasná smrt, nemoc, bezdětnost. Smrt znamená oddělení člověka od světa živých do prostoru bez komunikace s lidmi i s Bohem, propadání se do nicoty. Smrt se netýká tolik fyzické stránky člověka jako spíš jeho sociální a duchovní dimenze. Je jakýmsi bytím v nebytí, které odráží ještě dostatečně nerozvinutou víru Izraele v Hospodina, jehož moc je vůči smrti omezená.¹⁰

Odměnu za věrnost Hospodinu může člověk získat jen během života v podobě blahobytu, úrody, potomků, vítězství v boji, zdraví, množství let a různého jiného

8 Srov. GILLMAN Neil, *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení*. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 33–38.

9 Srov. tamtéž, str. 49–51.

10 Srov. RATZINGER, str. 56–58.

požehnání (Dt 11,13–15; 28,1–14; Ex 20,12). Nikde není zmínka o odměně nebo trestu po smrti. Stejný důraz najdeme i v prorockých knihách. Výrazné svědectví o tom, že Starý zákon v raném stadiu neznal posmrtný život je líčení smrti Mojžíše, významné postavy raných dějin Izraele. Jeho oddanost Hospodinu by si jistě zasloužila odměnu, místo toho je dokonce Mojžíšovi odepřen i vstup do zaslíbené země. Zmínku o tom, že „nikdo až dodnes nezná jeho hrob“ je možné interpretovat jako zdůraznění definitivnosti smrti.¹¹

Místem, kam mrtví odcházejí, je podle Starého zákona *šeól*, podsvětí, jakási propast, jáma. Nachází se na opačné straně, než je nebe. Starozákonní texty obsahují rozmanité popisy tohoto místa, které jako nějaká nestvůra pohlcuje bez výjimek vše živé. Je to místo, odkud není návratu, není zde žádný vztah k Bohu ani k ostatním živým bytostem, stejně jako k ostatním obyvatelům podsvětí. Přesto zde nějakým způsobem bytí člověka pokračuje, i když je forma existence velmi nejistá.

Texty, které líčí smrt jako přirozenou a klidnou se popisu *šeólu* vyhýbají. Tato smrt přichází po naplněném životě ve stáří a je odměnou za dobrý život. Tak umírá např. Abrahám „v utěšeném stáří, stár a sytý dnů“ (Gn 25,8), stejně Mojžíš, kterého neopustila svěžest (Dt 34,7), Izák a Jákob či David, kteří se ve smrti „připojili ke svému lidu“ (Gn 35,29; 49,33; 1 Král 2,10). Barvitý popis *šeólu* najdeme zejména v textech, které líčí tragickou nebo předčasnou smrt, následující po nějakých strastiplných událostech. Některé texty líčí Boží moc, která je schopná vyvést i z podsvětí, např. Žl 30,2–4. Jde ale o zkušenost člověka nacházejícího se v blízkosti smrti a Boží moc je v tomto případě schopná zamezit smrti nebo ji zahnat. Je to tedy ve skutečnosti oslava Boží moci léčit a uzdravovat, ke vzkříšení mrtvých se ještě nevztahuje, smrt je definitivní. Pozůstali truchlí nad svými zemřelými a pak dál žijí svůj život a k mrtvým se neutíkají. Smrt je zdrojem rituální nečistoty.¹²

Jedním z důvodů, proč judaismus trvá na konečnosti smrti člověka, je zákaz uctívání mrtvých, které se dělo u okolních pohanských národů. Vyvolávání duchů zemřelých stejně jako rituální oběti dětí jsou přísně zakázány.¹³ Kult předků, v němž Bůh ztrácí svou roli, představoval pro Izrael nebezpečí, které by mohlo zničit jeho vnímání Boha jako záruky společenství překračujícího hranici smrti. Důsledek tohoto pojetí spočívá v tom, že jsou dány do vzájemné souvislosti hřích a smrt. Smrt viditelně vyjadřuje

11 Srov. GILLMAN, str. 51–53.

12 Srov. tamtéž, str. 53–60.

13 Srov. tamtéž, str. 64.

odvrácení od Hospodina.¹⁴ Dalším možným důvodem je důraz na odlišnost Boha. Nesmrtelný je jedině Bůh, lidé jsou smrtelní, je to hlavní rozdíl mezi Bohem a člověkem. Protože je úděl člověka po smrti velmi nejistý, je potřeba si vážit života zde a nyní, žít dobře a moudře. Smrt je skutečná a tragická, i když v pozdější tradici se částečně toto vnímání zpochybňuje.¹⁵

Pojetí smrti jako trestu za hřích prochází během vývoje krizí. Kazatel popírá dokonce vzájemnou souvislost samotných činů a jejich následků (Kaz 12,16n). Ještě zřetelněji toto pojetí zachycuje kniha Job, která se zabývá utrpením spravedlivého. Jednání Boha se v Jobově případě jeví jako nesmyslné. Job se proti Bohu ničím neprovinil, a přesto trpí. I tak Job nepřestává doufat v Boha navzdory své těžké zkoušce.¹⁶ Není zde ještě žádná zmínka o nějaké odměně po smrti za Jobovo trápení. Bůh je ten, kdo člověku vyměřil délku jeho života, na rozdíl od stromů, které se mohou neustále omlazovat, smrt člověka je konečná (Job 10,20–22). Člověk sestupuje do podsvětí, temného místa rozkladu (Job 17,13–6).¹⁷

Další krizí prochází víra Izraele v Boží moc a spravedlnost v době exilu. Odráží se v písních o Božím služebníkovi v textech proroka Izaiáše. Nemoc, smrt a zavržení ztrácí svou tragičnost, pokud znamenají utrpení za druhé. Utrpení spravedlivého kvůli Bohu a ve prospěch ostatních lidí není nesmyslné, je to nová možnost, jak druhým otevřít cestu k životu. Smrt už neznamená zmar a konec, ale očištění a proměnu. Zmrtvýchvstání je v Iz 53,9–12 skrytě přítomné, spravedlivý služebník nezůstane ve smrti, bude žít život ve své plnosti.¹⁸

Dokladem, že se motiv vzkříšení objevuje v textech Starého zákona poměrně brzy (polovina 6. stol. př. n. l.), je 37. kapitola proroka Ezechiela. Lid, který se nachází v babylonském zajetí, je naplněn beznadějí, jako národ zanikl. Znovuzrození tohoto národa je vyličeeno jako fyzické vzkříšení. V biblických textech z tohoto období není ale jasný doklad, že by možnost tělesného vzkříšení byla přijímána. Prorokovo vidění se tedy vztahuje pouze k obrodě národa a vzkříšení těla se netýká. Text je ale inspirací pro pozdější tradici, která tento motiv konkrétněji rozpracovala.¹⁹

14 Srov. RATZINGER, str. 58–59.

15 Srov. GILLMAN, str. 64–67.

16 Srov. RATZINGER, str. 59–60.

17 Srov. GILLMAN, str. 51 a 54.

18 Srov. RATZINGER, str. 60.

19 Srov. GILLMAN, str. 59–61.

Mezi texty, které potvrzují, že Bůh některé zemřelé vzkřísí, patří 12. kapitola knihy Daniel. Je to „nejvýraznější formulace víry ve zmrtvýchvstání ve Starém zákoně.“²⁰ Vznikla v období krutého pronásledování zbožných Židů za vlády Antiocha IV. (r. 164/5 př. n. l.). Utrpení zbožných je těžkou zkouškou víry i proto, že jejich pronásledovatelé zůstávají bez trestu, a dokonce slaví úspěch. Klasické pojetí utrpení jako trestu za neposlušnost a hřích v této situaci nemůže obstát. V tomto historickém kontextu se objevuje učení o vzkříšení. Autor knihy Daniel se soustředí pouze na uvedené dvě skupiny lidí, na zbožné, kteří umírali jako mučedníci, a zlé, kteří zemřeli, když slavili úspěch. Hlavním důvodem vzkříšení v tomto textu je odplata. Bůh je spravedlivý, jen se jeho spravedlnost neprojevila za života těchto lidí, uplatní se v záhrobí. Je potřeba, aby mrtví znovu ožili a jedni i druzí došli své odplaty. Slovo „probudí“, které popisuje vzkříšení, je v rozporu s texty, které tvrdí, že se mrtví nikdy „neprobudí“, např. Job 14,12 nebo Jer 51,39 a znamenají významný posun v učení o vzkříšení. Další dva texty, které hovoří vysloveně o vzkříšení mrtvých, jsou Iz 25,7–8 a Iz 26,18–19. Izaiáš hovoří na rozdíl od Daniela pouze o vzkříšení spravedlivých a dokonce předjímá i to, že Bůh zničí samotnou smrt (Iz 25,8).²¹ Těmto textům je v historickém kontextu třeba spíše rozumět jako povzbuzení Izraele k naději, že ačkoliv ho Hospodin potrestal za jeho nevěrnost vyhnáním, opět se svého vyvoleného národa ujme, zachrání ho a obnoví. I když se vše zdá být ztracené, je potřeba navzdory zmaru doufat v Hospodinovu moc.²²

Z novodobých starozákonních textů týkajících se vzkříšení mrtvých vyniká příběh matky a jejích sedmi synů z Druhé knihy Makabejské, která je asi o sto let mladší než kniha Daniel. Synové, kteří mají podstoupit mučednickou smrt, jsou ji připraveni přijmout právě kvůli Božímu příslibu vzkříšení. Mimořádná je argumentace matky, která syny povzbuzuje s odvoláním se na Boží moc. Ten, který je schopen tvořit z ničeho, má jistě i dost moci přivést zemřelé zpět k životu. V tomto textu je vzkříšení dokladem Boží moci a samo o sobě rehabilituje spravedlivé (srov. 7, 27–29).²³

Knihy Moudrosti, která vznikla v 1. stol. n. l. pod vlivem helénismu, ve svých textech částečně odráží dualismus řecké filozofie. I zde se objevuje motiv utrpení

20 RATZINGER, str. 62.

21 Srov. GILLMAN, str. 69–77.

22 Srov. VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Izaiáš: svědectví o vítězíci důvěře*. Praha: Vyšehrad – Kalich, 2014, str. 98 a 102.

23 Srov. GILLMAN, str. 83–84.

spravedlivých. Ti jsou ale v Boží ruce, Bůh je „stvořil k neporušitelnosti“. Smrt v těchto textech přišla na svět v důsledku satanovy závisti, který svedl Adama. Bůh ji nestvořil. Nad spravedlivými ale smrt nemá moc. Jejich utrpení za života je formou očišťování, „mají plnou naději na nesmrtelnost“ (Mdr 3,4). V této knize není explicitně řeč o vzkříšení, spravedliví ho jsou účastni již za života díky své zbožnosti a poslušnosti Boží vůli.²⁴ Prvky odrážející řecké myšlení (nesmrtelnost duše, lehké přezírání fyzického těla) jsou v tomto textu druhotné, podstata sdělení spočívá v tom, že jediné vztah s Bohem dává život, který je silnější než smrt.²⁵

24 Srov. GILLMAN, str. 87–90.

25 Srov. RATZINGER, str. 63.

2. Smrt a vzkříšení v Novém zákoně

Naděje na vzkříšení, která ve Starém zákoně postupně sílí, dochází v Novém zákoně naplnění v Ježíši Kristu. On sám je vzkříšení a život (Jan 11,25). Smrt je „poslední nepřítel“, který je v Ježíši Kristu přemožen (1 Kor 15,26). V něm, v trpícím spravedlivém, který podstoupil smrt, Bůh sám sestoupil do podsvětí, do země smrti. Z místa bez vztahů, bez komunikace, bez Boží přítomnosti se stává místo, do kterého vstoupil v Kristu Bůh sám a tím život. V něm je smrt překonána.²⁶

Ježíš s mocí a autoritou Božího Syna za svého veřejného působení kázal, uzdravoval, odpouštěl hříchy, vyháněl demony, křísil mrtvé. V jeho osobě se zpřítomnilo Boží království. Skrze něho se člověku otevřel přístup do plného společenství s Bohem. Nebyl jen charismatickým prorokem, ale jediným jedinečným Božím Synem, který svůj láskyplný vztah ke svému Otci vyjadřoval důvěrným oslovením „abba“. Ježíš si byl vědom své role v Božím plánu spásy. Do své blízkosti povolal učedníky, kteří měli být svědky jeho smrti a vzkříšení jako zárodek nového Izraele, církve. Povolání učedníků má eschatologickou platnost, oni v Ježíšově jménu budou hlásat radostnou zvěst o Boží záchraně pro všechny, vyzbrojení Boží mocí konat zázračné skutky. Svou smrt Ježíš chápal v plné odevzdanosti do Otcovy vůle jako výkupnou ve prospěch celého stvoření. On je ten spravedlivý Boží služebník, který dává svůj život jako oběť za druhé, „jehož rány nás uzdravují“ (srov. Iz 53,5). Přes všechny chvíle temnoty, které každé utrpení v sobě nese, v lásce a důvěře k Otci, Ježíš očekával vzkříšení, ve kterém Bůh Otec potvrzuje lásku k Synovi a všem otevírá cestu k plnému společenství s ním.²⁷

2.1. Ježíšova smrt

Ježíšovo utrpení a smrt nebyla tragická nehoda nebo jen důsledek zlé vůle těch, kteří byli vůči němu v opozici nebo jej dokonce nenáviděli. Ježíš dává svůj život dobrovolně, je v jeho moci život dát a zase jej přijmout nazpět (srov. Jan 10,18). Ježíš stejně jako Otec miluje člověka a touží po jeho záchraně. V Ježíšově oběti je přítomná láska Otce a Otcovu lásku zjevuje.²⁸

26 Srov. RATZINGER, str. 64.

27 Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2019, str. 250–257.

28 MOLONEY, Francis J. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, str. 327.

Ježíš své učedníky na svou smrt připravoval. Mluvil o ní jako o křtu, do kterého má být ponořen (srov. Mk 10,38). V 10. kapitole Markova evangelia líčí svým učedníkům velmi konkrétně utrpení, které ho čeká, a setkává se u nich s nepochopením. Učedníci stále žijí lidskou představou Božího království, kde je vláda spojená s mocí a poctami. Ježíš jim však chce ukázat, že Boží vláda spočívá ve službě druhým. Ve v. 45 je vysloveně narážka na Iz 53,12, kdy spravedlivý Služebník dává svůj život jako „výkupné za všechny“. Ježíš představuje učedníkům ideál Boží vlády. Způsobem, jakým se vláda uplatňuje ve světě – „tvrdě vládnout národům“ (v. 42) – by se jeho učedníci neměli řídit, mají následovat Ježíšův příklad služebné „vlády“, dávat svůj život za druhé.²⁹

Ve 12. kapitole Janova evangelia ve v. 23 mluví Ježíš o „hodině, kdy má být oslaven“. Je to rozhodující hodina, kvůli které přišel (v. 27), chvíle, kdy bude Syn „vyvýšen“, ve které vrcholným způsobem zjeví svoji i Otcovu lásku. „Vyvýšením“ je ale kříž, který zároveň znamená ponížení a hanbu, kdy se odkrývá charakteristická podoba lásky, kterou je pokora. Ježíšova sláva spočívá v plodnosti semene, které musí odumřít, aby přineslo užitek. Ve v. 24 Ježíš na příkladu semene odkrývá tajemství nového stvoření. Semeno, které padne do země, přináší mnoho ovoce. Stejně i Ježíšovo „vyvýšení“, kterým přitáhne všechny, s sebou nese plodnost, předává život Syna. Pokud semeno neodumře „zůstane samo“. Tímto výrokem Ježíš ukazuje na tragédii života, který se nedaruje. Je mrtvý. Syn žije v lásce, kterou má Otec ke všem svým dětem, a miluje své bratry, za které pokládá život. Princip života je jeho darování. Syn stejně jako Otec jsou pramenem života pro všechny.³⁰

Ježíš „svoji hodinu“ přijímá s chvěním a s důvěrou se obrací k Otci, aby se opřel o jeho lásku, která ho utrpením bude provázet. Hlas z nebe, který ve v. 28 dává Otcovu odpověď, potvrzuje, že vše, co Ježíš konal a koná, je oslavou Boha Otce. Ježíš si je láskou Otce zcela jistý, ujištění nepotřebuje, ale hlas z nebe potřebují slyšet všichni, kteří stále váhají uvěřit, že Ježíš je skutečně poslaný od Boha.

Ježíšova hodina je také spojena se soudem mezi „světlem a tmou“. Tma nemůže zvítězit (srov. Jan 1,5), bude „z tohoto světa vypuzena“ (srov. v. 31).³¹ Ježíš přišel

29 Srov. DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, str. 321–322.

30 Srov. FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana: porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2014, str. 324–327.

31 Srov. MOLONEY, str. 373-377.

osvobodit od toho, který je „lhář“, „otec lži“ a „vrah od počátku“. Lží a podvodem okradl Adama o společenství s Bohem ve vzájemné důvěře a lásce, o nesmrtelnost. Ďábel stojí proti Bohu, proti Ježíšovi, který zjevuje pravdu o Otci a jeho láskyplné péči o člověka v celém průběhu lidských dějin. Ďábel ale veškerou pravdu popírá, od počátku bere člověku život, který pramení v Bohu, a rozsévá smrt, kterou působí hříchem nevěrnosti Bohu.³² Vztít člověku jeho identitu syna Věčného Otce je skutečnou vraždou. Ďábel představuje člověku Boha jako nepřítele, který ničí vše, po čem člověk touží, co mu přináší radost a štěstí. Takto představeného Boha pak člověk nakažený ďáblou lží musí odmítnout (srov. Jan 8,44).³³

Evangelista Matouš ve 27. kapitole popisuje znamení, které provázela Ježíšovu smrt a objevila se v souvislosti se vzkříšením z mrtvých v Jeruzalémě. Poukazuje tak na univerzální význam Ježíšovy smrti, která je významným okamžikem v dějinách lidstva. Popis zde vychází z 37. kapitoly proroka Ezechiela o jeho vidění suchých kostí, které Bůh probudí k novému životu. V tomto kontextu dokonce zmrtvýchvstání zemřelých svatých Ježíšovo vzkříšení předjímá. Matoušem vložené vymezení „po jeho vzkříšení“ je teologickou korekcí, která spojuje zmrtvýchvstání svatých nejen s Ježíšovou smrtí, ale i jeho vzkříšením, jež umožňuje i vzkříšení ostatních lidí. Pro Matouše je rovněž důležité zdůraznit formou setníkova vyznání ve v. 54: „On byl opravdu Boží Syn“, že Ježíšova smrt se udála v souladu s Písmem a Božím plánem spásy (srov. Mt 27,52–53).³⁴

Ježíš se utkal se smrtí ve svém těle. Do smrti sestoupil jako Pán života, On je „první i poslední“. Smrt mu nemohla ublížit, on má „klíče od smrti i podsvětí“ (srov. Zj 1,17–8). Vyšel ze smrti jako vítěz, je „prvorozený mezi vzkříšenými z mrtvých“ (srov. Kol 1,18; Zj 1,5). Stejně jako smrt ztratil svou moc i ďábel, který prostřednictvím smrti držel člověka v otroctví ze strachu před ní (srov. Žid 2,15).³⁵

Již ve Starém zákoně prorokoval Jeremiáš, že Hospodin sám lidem vloží do nitra svůj zákon, kterým Bůh obnoví smluvní vztah se svým lidem (srov. Jer 31,33–34). Ježíš svou smrtí a vzkříšením otevřel cestu k realizaci tohoto „zákona Ducha“ (srov. Řím 8,2), který člověka osvobozuje od otročení hříchu, sobectví, žádostivosti. Pouze Boží

32 Srov. MOLONEY, str. 301.

33 Srov. FAUSTI, str. 239.

34 Srov. HARRINGTON, str. 431–434.

35 Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Křesťanská akademie, 1991, str. 456.

Duch učí pravé poslušnosti Bohu, pramenící v nerozděleném srdci. Je v protikladu k „zákonu hříchu a smrti“, z jehož moci si člověk sám pomoci nemůže.³⁶

Ježíšovo vítězství bude dovršeno na konci časů, kdy dojde ke vzkříšení mrtvých. Svůj definitivní soud Bůh vyřkne i nad smrtí, která spolu se satanem skončí v ohnivém močálu (srov. Zj, 20,13; 1 Kor 15,26).³⁷

2.2. Ježíšovo vzkříšení

Ježíšův postoj ke vzkříšení ilustruje spor se saduceji (srov. Mk 12,18–27), kteří na rozdíl od farizeů vzkříšení popírali a z posvátných knih uznávali jen Tóru. Saduceové se snaží v tomto sporu otázky smrti a vzkříšení přivést do extrému na případu, který předpokládá, že po smrti trvají vztahy v nezměněné podobě jako před smrtí. Ježíš poukazuje na nesprávnost jejich chápání vzkříšení jako pouhého pokračování pozemského života a neznalost Boží moci, která je schopná křísit mrtvé: „Když lidé vstanou z mrtvých, nežení se ani nevdávají, ale jsou jako nebeští andělé“ (v. 25). Myšlenka věčného života jako andělské existence vyjadřuje naději na společenství spravedlivých v nebi spolu s anděly v Boží přítomnosti. Stejně i apoštol Pavel v souvislosti se vzkříšením odmítá pojetí věčného života jako pouhého pokračování pozemského života, mluví o těle „zduchovnělém“ (*sóma pneumatikon*). Základem víry v posmrtný život je tedy spolehnutí se na Boží moc. Hospodin je dárcem života, a to i po smrti, odměňuje tak ty, kteří mu zůstanou věrní.³⁸

Také Ježíšova kázání o překonání smrti a o příchodu Božího království nehovoří o změně politických poměrů na zemi, ale o Boží vládě nad veškerým zlem, které člověka vede do otroctví a znemožňuje mu mít život v plnosti. Paradoxní výroky jako: „... neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej,“ (Mk 8,35) vyjadřují skutečnost, že Boží vláda přesahuje horizont pozemského bytí.³⁹

Realismus vzkříšení vychází z Kristova zmrtvýchvstání a obsahuje i proměnu téhož těla v tělo oslavené. Tak se ve 24. kapitole Lukášova evangelia Kristus zjevil apoštolům v oslaveném těle, kterého se apoštolové mohli dotýkat: „... vždyť jsem to já, ... duch

36 Srov. THEOBALD, Michael. *List Římanům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 193–194.

37 Srov. LÉON-DUFOUR, str. 456.

38 Srov. DONAHUE – HARRINGTON, str. 354–356.

39 Srov. KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých: Biblická naděje na osobní vzkříšení v proměnách času*. Praha: Vyšehrad, 1995, str. 29–31.

prece nemá maso a kosti ...“. Apoštolové jsou „zděšení“ (*ptoeó*), „ve strachu“ (*emfobos*) a jsou „rozrušení“ (*tarassó*). První výraz, který zde Lukáš používá, *ptoeó*, se vyskytuje i ve spojení s reakcí lidu na zjevujícího se Hospodina na hoře Sinaj (srov. Ex 19,16), děsem obyvatel při Jozuově dobývání města Aj (srov. Joz 7,5). Druhý výraz *emfobos* je použit při popisu strachu, který zažily ženy u prázdného hrobu (srov. 24,5). Třetí výraz *tarassó* („vylekat, rozrušit“) Lukáš užil při popisu Zachariášova úleku při zjevení anděla Gabriela. Ježíš čte myšlenky vyděšených apoštolů, kteří se domnívají, že vidí ducha: „... proč vám takové věci přicházejí na mysl?“ (v. 38b). Schopnost Ježíše vidět do srdcí lidí je znamením, že on je ten Simeonem předpovídaný prorok, který je „dán k pádu i povstání mnohých v Izraeli, ... aby vyšlo najevo myšlení mnohých lidí“ (vv. 34–35). Ježíš ukazuje učedníkům své ruce a nohy. Lukáš se zde na rozdíl od Jana nezmiňuje o ranách po hřebech. Lukášova verze chce zdůraznit tělesnou skutečnost, „maso a kosti“ vzkříšeného Krista. Ruce a nohy jsou důkazem, že je to tentýž Pán, jakého znali před ukřížováním: „Vždyť jsem to já sám.“ Učedníci se Pána mohou dotýkat, zblízka jeho tělo „prozkoumat“ (*pselafao*). Biblický idiom „maso a kosti“ je odvozen z výroku v Gn 27,12.21–22, ve kterém Adam radostně reaguje na stvoření ženy – „kost z mých kostí a maso z mého masa“. Nejde zde tedy jen o popis lidského těla, ale vyjadřuje také sdílení společného lidství. Učedníci stále nemohou uvěřit „pro samou radost“. Tento zvláštní důvod nevíry je možné vyložit buď jako silnou emotivní reakci ve smyslu úžasu: „to snad není možné“, nebo jako fakt, že samotný prožitek mimořádné události pro víru nestačí. Je potřeba ho také rozumem interpretovat, vysvětlit.⁴⁰

2.3. Jeden zemřel za všechny, zemřeli tedy všichni

Kristus se ve smrti solidarizoval s lidstvem, „zemřel za všechny, zemřeli tedy všichni“ (srov. 2 Kor 5,14), jeho smrt je v tomto smyslu smrtí všech, on je hlavou nového lidstva.⁴¹ Tak jako Adamův hřích znamenal smrt pro všechny, tak také Kristus, nový Adam, je nadějí pro všechny (srov. Řím 5,12–18). V 6. kapitole listu Římanům apoštol Pavel rozvíjí téma smrti a vzkříšení v souvislosti se křtem. Ti, kteří vírou přijmou Ježíše, prožívají ve svém životě radikální obrat, který znamená záchranu ze smrti. Ve křtu umírá člověk světu, ponořením do křestní vody je pohřben starý člověk, z vody se vynoří člověk nový. Pokřtěný je nové stvoření v Kristu, a tedy mrtvý pro svět hříchu,

40 Srov. JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, str. 413–414.

41 Srov. LÉON-DUFOUR, str. 457.

má již skrze víru účast na vzkříšení, které teprve bude dovršeno (srov. 2 Kor 5,5; Řím 8,11n). Vstoupil na cestu nového života, není už „pod zákonem, ale pod milostí“. Nemusí již otročit hříchu, ale díky Boží milosti může být osvobozen k poslušnosti Bohu a životu podle jeho vůle.⁴²

V listu Římanům je stejně jako u janovských spisů důraz na věčný život, který je přítomný již nyní (Jan 5,24; 1 Jan 3,14). Pro evangelistu Jana je každý hříšník pokládán za mrtvého a vírou v Ježíše je už nyní zachráněn ze smrti. Při vzkříšení Lazara prohlašuje Ježíš: „Já jsem vzkříšení a život,“ v protikladu k tehdy očekávanému vzkříšení „v poslední den“, jak také věří Marta, sestra zemřelého Lazara (Jan 11,25). Důraz na přítomnou povahu spásy ale nemá vést k jejímu absolutnímu pojetí a k falešné sebejistotě, jak před ní varuje např. text 2 Tim 2,18. Je důležité osvědčit svou víru také skutky (srov. Jan 5,28–29). Pojetí, že ve křtu jsme vzkříšeni ze smrti, znamená, že již nyní na tomto světě nám byl věčný život svěřen jako závdavek a v plnosti nám bude darován až ve smrti. Víra ve věčný život není nějakou lacinou útěchou a nevede k přehlížení pozemského života, ale spíše ke službě a nasazení pro druhé, a dává životu skutečný smysl. Naděje na vzkříšení z mrtvých je těsně spojená s vírou v Boha, která není jen nějaké teoretické povědomí o tom, že Bůh existuje, ale osobním vztahem, přilnutím k Dárci života.⁴³

2.4. Kristův druhý příchod

První křesťané se domnívali, že se Kristova příchodu ve slávě dočkají za svého života. Se smrtí mnohých křesťanů ještě před parúzií se v této souvislosti otevíraly nové otázky. Soluňané se obávali, že jejich zemřelí příbuzní budou při vzkříšení nějak znevýhodněni (srov. 1 Sol 4,13–16). Apoštol Pavel je ujišťuje, že stejně jako oni i jejich zemřelí se budou účastnit slávy vzkříšení, a to jako první.

V listu Filipánům spojuje Pavel existenci po smrti se společenstvím s Kristem: „Život, to je pro mne Kristus, a smrt je pro mne zisk.“ Nechce tím nějak znehodnocovat pozemský život. Pavel smrt těla považuje za bolestnou záležitost (srov. 2 Kor 5,4b). V kontextu první kapitoly listu Filipánům promýšlí volbu mezi „zůstat v těle“ a moci tak dál pracovat na Božím díle, nebo prožívat intenzivní společenství s Kristem po smrti. Důraz je v obou případech položen na společenství s Kristem, které začíná už zde na zemi a v plnosti je bude každý prožívat po smrti. „Být s Kristem“ je Pavlovou

42 Srov. THEOBALD, str. 158–164.

43 Srov. KREMER, str. 40–43.

jedinou nadějí, jejíž naplnění po smrti očekává. Jen z tohoto důvodu je možné považovat smrt za zisk. Stav po smrti je podle Pavla pouze dočasný, nese v sobě naději, že v budoucnu, při parúzii dojde i ke vzkříšení těla (srov. Flp 3,21).⁴⁴

Apoštol Pavel toto společenství s Kristem po smrti nahlíží jako něco daleko lepšího než pozemský život (srov. Flp 1,23). Pokud přebýváme zde na zemi v těle, jsme jako vyhnanci v cizině, „nejsme doma u Pána“ (2 Kor 5,6b). Smrt je pak branou, kterou se vstupuje do plného společenství s Kristem.

Vedle smrti „ve spojení s Pánem“ existuje i druhá možnost, smrt bez spojení s Pánem. Kniha Zjevení sv. Jana ji nazývá „druhá smrt“ (Zj 20,14). I když je spása prvořadě darem od Boha, každý má odpovědnost za svoje skutky, které mají důsledky pro věčnost. Bůh lidi stvořil jako svobodné bytosti a jejich svobodu cení velmi vysoko. Se svobodou je ale neodmyslitelně spojena odpovědnost, kterou je potřeba přijmout. „Druhá smrt“ je pravým opakem společenství s živým Bohem. Znamená definitivní odloučení od Boha, od života.⁴⁵

„Hle, všechno tvořím nové“ říká v knize Zjevení svatého Jana ve 21. kapitole „ten, který sedí na trůně“. Vidění nových nebes a nové země jako obraz závěrečné části lidských dějin vyjadřuje víru v Boží stvořitelskou moc. Bude to ale stále svět, kde mohou přebývat lidé. „Nové“ vznikne proměnou „starého“, není to jiný svět, ale pozemský svět vykoupený ze stavu porušení. V Janově termínu „nový svět“ je vyjádřena také eschatologická budoucnost, kde je celý vesmír dokonalý zcela nepředstavitelným způsobem. V něm už „nebude smrt ani zármutek, nářek ani bolest“ (v. 4). Lidé i celý vesmír jsou v biblickém pojetí úzce spojeni, pád člověka měl důsledky i pro porušení stvořeného světa, který byl člověku svěřen do péče při stvoření. Nyní ještě lidé spolu s celým tvorstvem sténají v očekávání konečné proměny (srov. Řím 8, 22–23).⁴⁶

2.5. Ježíšova smrt je odvahou lásky

Nový zákon pojímá smrt v návaznosti na Starý zákon, jehož texty o smrti a vzkříšení nabývají plného významu skrze smrt a vzkříšení Ježíše Krista. V souvislosti s Kristovým utrpením na kříži a smrtí nelze hovořit o nějakém uctívání smrti, i když se

44 Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *O některých aktuálních otázkách eschatologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, odst. 480, 484–489.

45 Srov. HARRINGTON Wilfrid J., *Kniha Zjevení*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, str. 227–228.

46 Srov. tamtéž, str. 230–234.

smrt nachází v centru zvěstování víry. Bůh v Ježíši Kristu sestupuje do šéolu, místa bez komunikace, kde je Bůh nemilosrdně vzdálen, a to se tak stává místem jeho přítomnosti. Smrt je překonána. V Kristově velikonočním tajemství dostává smrt nový význam, vydaností jeho lásky se stává vstupem do života. Život – to je láska Boha, který je „pro nás“. Touha po životě ve své nejhlubší podobě je touhou po Bohu.

Smrt je možné vnímat jako postupný fyzický rozklad těla, který s věkem přináší různá omezení a nemoci a končí smrtí samotnou. Smrt je ale také přítomná v životě v uzavřenosti do sebe, v prázdnotě, v bezvýchodnosti nesmyslné existence. Může být i odvahou lásky, která se vzdává sebe a otevírá se druhému. Bůh nám v Ježíši Kristu ukazuje tuto třetí podobu smrti jako lásky, která jde člověku vstříc a znovu obnovuje životodárný vztah. Sebestředností se vydáváme nicotě, pokud ve víře a lásce umíráme sobě a otevíráme se Bohu, otevíráme se životu, který je Trojice – Láska.⁴⁷ „Je-li smrt ze své podstaty nedostatkem komunikace, pak je pohyb, který vede ke společenství, současně pohybem skutečného života.“⁴⁸

Ježíš Kristus svou smrtí a vzkříšením otevírá nebe, k němu osobně se upínají naděje a očekávání křesťanů. Tak může apoštol Pavel ve smrtelném nebezpečí ke smrti přistupovat s vnitřní svobodou, poněvadž je přesvědčen, že smrt znamená „být s Kristem, což je jistě mnohem lepší“ než zůstat ještě na zemi v těle (srov. Flp 1,21–23).⁴⁹

47 Srov. RATZINGER, str. 64–69.

48 RATZINGER, str. 68.

49 Tamtéž, str. 87.

3. Nevstal-li Kristus ... (1 Kor 15)

Víra ve vzkříšení z mrtvých, základní naděje křesťanské víry, byla zpochybnována již v prvních křesťanských obcích. Apoštol Pavel se tomuto zásadnímu tématu podrobně věnuje v Prvním listu do Korintu. Důvodem byl fakt, že určitá skupina církevní obce vzkříšení z mrtvých popírala.

V Korintu jako v přístavním městě se jistě bylo možné setkat s různými náboženskými postoji a víra ve vzkříšení mrtvých byla pro řecké vzdělance těžko uchopitelná. Lze tak usuzovat například ze Sk 17, 32, kdy Pavel s poukazem na horlivost Řeků v uctívání různých bohů, včetně boha neznámého, ohlašuje v Aténách Krista. Je mu ale pozorně nasloucháno jen do té doby, než se zmíní o Kristově zmrtvýchvstání. Toto téma je pro vzdělané Aténany směšné a nepřijatelné. V té době byla rozšířena představa, že smrt znamená pro nesmrtelnou duši osvobození, člověk se při smrti zcela rozpadá a vše, co může od života čekat, se týká jen pozemského bytí (Mdr 2,1–22). Tělo je pro duši jen jakýmsi vězením, což vedlo až k pohrdání tělem. Tento postoj může stát za uvolněnými názory některých z korintské církevní obce, ve kterých se odvolávali na špatně pojatou křesťanskou svobodu pod heslem: „všechno je mi dovoleno“ (srov. 6,12–20). Jiná skupina zase naopak měla sklony k přehnané tělesné askezi (srov. 7,5). Je také možné, že se odpůrci zmrtvýchvstání domnívali, že se na nich již Boží království naplnilo (4,8), nebo pod vlivem řeckého myšlení rozuměli, že se vzkříšení týká pouze nesmrtelné duše a vzkříšení těla považovali za zcela nepřijatelné. Apoštol Pavel, formovaný jinou tradicí než Korintané, vidí souvislost Ježíšova vzkříšení s nadějí na univerzální vzkříšení mrtvých. Pochybnosti Korintanů ho vedou k tomu, aby tento základ křesťanské víry, bez kterého naděje věřících v Krista nedává smysl, probral znovu a důsledněji.⁵⁰

3.1. Základ křesťanské víry (vv. 1–11)

Hlavní skutečnost, o kterou se apoštol Pavel při obhajobě vzkříšení z mrtvých opírá, je fakt, že Ježíš Kristus vstal z mrtvých. On je garantem vzkříšení těch, kdo v něho uvěří. Popírání vzkříšení, ústřední pravdy křesťanské víry, zpochybnuje smysl křesťanské víry jako takové.

⁵⁰ Srov. ORTKEMPER, Franz-Jozef. *První list Korintanům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. str. 134, 140–141.

Na úvod se apoštol vrací k svému prvnímu pobytu v obci. Korintňané tehdy evangelium vírou přijali jako slovo záchrany a nyní se zdá, jako by vše vyšlo nadarmo. Pavel s důrazem na doslovnost připomíná poselství evangelia, jak bylo předáváno od obce k obci. Nejedná se tedy o něco, co by sám formuloval, nýbrž jde o něco, co přijal (srov. také 11,23).⁵¹ Podle novodobých zkoumání se jedná o nejstarší křesťanské vyznání víry, s kterým se Pavel nejspíš seznámil v Antiochii a které patrně sahá až k prvotní jeruzalémské obci. Jeho základem je skutečnost osobního setkání apoštolů se Vzkříšeným. On je, rezignované a malomyslné, opět shromáždil a vyzbrojil mocí k hlásání. Víra všech, kteří jejich ohlašování uvěřili a přijali, je ukotvena v přesvědčení o pravdivosti svědectví apoštolů, kteří pro ně posléze neváhali položit svůj život.⁵² Text obsahuje čtyři podstatné výpovědi o Kristu, z něho se později vyvinula nám dnes známá vyznání víry:

„1. Kristus zemřel za naše hříchy, podle Písma, ...“

Téma zástupného utrpení navazuje na tradici poslední večeře (1 Kor 11,24), kdy Kristus ve slovech „které se za vás vydává“ vyjadřuje smysl své smrti. Zmínka o Písmu zřejmě poukazuje na píseň o Božím služebníkovi (Iz 53,4–12), kde se ve Starém zákoně nachází pojem smrti za druhé. Myšlenka, že Ježíšova smrt je „podle Písma“ a tedy podle Božího plánu vyjadřuje víru rané křesťanské obce, že Bůh je Pánem i v této lidsky těžko pochopitelné situaci.⁵³

Pavel skutečnost Kristovy smrti blíže specifikuje: „za naše hříchy“. Tento výraz ve spojení s Kristovou smrtí se v Pavlových textech objevuje často, v uvedené podobě je také v Listu Galatským (Gal 1,4). Kristův kříž je podle Pavla Boží iniciativou ve prospěch padlého lidstva. Je to akt smíření samého Boha s lidstvem: „jeden zemřel za všechny“ (2 Kor 5,14). Kristova smrt je „smírnou obětí pro ty, kdo věří“ (Řím 3,25) a ničí hřích i jeho důsledky.⁵⁴

„2. ... a byl pohřben ...“

Tento výrok ukazuje na to, že Ježíš skutečně zemřel, hrob znamená konec, kdy už nelze v nic doufat. Je možné, že v tomto vyznání jsou vyjádřena prostá fakta o Ježíšově pohřbu a znamená to, že ten, který byl pohřben, je totožný se Vzkříšeným.⁵⁵ Hrob Pavel

51 Srov. TICHÝ Ladislav. *První list Korintským*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2019. str. 190

52 Srov. ORTKEMPER, str. 135, 139–140.

53 Srov. tamtéž, str. 135.

54 Srov. PERKINS, Pheme. *First Corinthians*. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2012, str. 180.

55 Srov. ORTKEMPER, str. 136.

výslovně nezmiňuje, což ale nevylučuje možnost, že znal bližší podrobnosti o Ježíšově pohřbu, které mohl slyšet při své návštěvě v Jeruzalémě, kde se seznámil s přímým svědkem prázdného hrobu Petrem (srov. Gal 1,18). Zároveň tuto velmi krátkou formulaci nelze použít jako argument proti tradovanému důkazu vzkříšení, kterým byl „prázdný hrob“. Následná výpověď „byl vzkříšen“ skutečnost prázdného hrobu v sobě obsahuje.⁵⁶

„3. ... a třetího dne byl vzkříšen, podle Písma, ...“

Tato formulace v trpném rodě ukazuje moc Boha, který vládne nad smrtí a povolává k životu. Vzkříšený Ježíš je živý, nevrací se zpět k pozemskému životu, je už mimo čas, ve věčnosti, u Otce. Narážka na třetí den je nejpravděpodobněji odkazem na Oz 6,2, kde je vyjádřeno vzkříšení mrtvých na konci časů. Ve Starém zákoně je „třetí den“ často líčen jako čas, kdy Bůh zasahuje ve prospěch Izraele nebo spravedlivých (Gn 22,4; Ex 19,11.16; 2 Král 20,5.8; Est 5,1; Jon 2,1). Dodatek „podle Písma“ pak v této souvislosti vyjadřuje životodárnou moc Boha, který stále znovu působí a zasahuje v dějinách a jedná ve prospěch svého lidu, a že se vše děje ve shodě s Boží vůlí.⁵⁷ Prvotní význam slov „třetího dne“ ve vyznání může ale logicky také znamenat pouhý časový údaj, kdy byl nalezen prázdný hrob po Ježíšově ukřižování. Potom i slovní spojení „podle Písma“, které má na prvním místě souvislost s Kristovým vzkříšením, se také druhotně vztahuje ke slovům „třetího dne“.⁵⁸

„4. ... a zjevil se Kéfovi, potom Dvanácti.“

Poslední část vyznání zmiňuje svědky události vzkříšení. Argumentuje se „zjevením“ vzkříšeného Ježíše, ne prázdným hrobem. Apoštolové se setkávají s novou skutečností Boží transcendence, která je těžko uchopitelná slovy. Petr je zde nazván svým aramejským jménem, „Dvanáct“ představuje zástupce nového Božího lidu.⁵⁹

Pavel pokračuje ve verši 6 výčtem dalších svědků zjevení. Zmiňuje se o pěti stech bratřích, kterým se zjevil Ježíš patrně v Galileji. Fakt, že jsou zmíněni bratři dosud naživu, ukazuje na možnost ověřit si věrohodnost hlásaného evangelia. K zamyšlení může vést Korint'any výslovný poukaz na to, že někteří z těchto svědků již zemřeli, a i

⁵⁶ Srov. PERKINS, str. 180.

⁵⁷ Srov. ORTKEMPER, str. 136.

⁵⁸ Srov. TICHÝ, str. 192.

⁵⁹ Srov. ORTKEMPER, str. 134–137.

když byli účastní Ježíšova vzkříšení, jsou nyní mrtví. Mohou pak zůstat definitivně ve smrti?⁶⁰

Ve verši 7 je výslovně zmíněn Jakub, bratr Páně. Ten do skupiny Dvanácti nepatřil a jako ostatní Ježíšovi příbuzní o jeho poslání zpočátku pochyboval (srov. Mk 6,3; 3,31). To, že je Jakub jmenován jako jeden ze svědků vzkříšení, popisuje zřejmě jeho osobní setkání se Zmrtvýchvstalým a následné připojení k okruhu apoštolů. Později se také stal představeným první křesťanské obce v Jeruzalémě. „Všemi apoštoly“ Pavel rozumí pravděpodobně další, širší skupinu křesťanů, kteří na základě asi pozdějšího zjevení Vzkříšeného přijali s vírou poslání hlásat radostnou zvěst.⁶¹

Pavel pak ve verších 8–11 přidává svoji vlastní zkušenost se zjevením Ježíše cestou do Damašku. Tím vznáší nárok počítat se mezi svědky, kteří potvrzují skutečnost, že Ježíš je živý. Na rozdíl od ostatních misionářů, kteří přišli do Korintu a kteří svoji apoštolskou autoritu zakládali na lidském doporučení, Pavel opírá své povolání ke službě evangelium tím, že byl povolán samotným Bohem (srov. Gal 1,15–19).⁶² Zjevení vzkříšeného Ježíše Pavlovi znamenalo naprostý obrat v jeho životě, z pronásledovatele se stává horlivý hlasatel evangelia. Pavel zde pro svou námahu a obtíže spojené s hlásáním používá slovní spojení „napracoval jsem se více než ostatní“. Nechce se ale nijak chlubit a srovnávat s druhými, důraz je položen na Boží milost, která je naprosto klíčová pro jeho nasazení evangelium. Na druhé straně si je Pavel vědom své vlastní nehodnosti jako dřívější pronásledovatel křesťanů. Ve výčtu svědků vzkříšení sebe uvádí jako posledního, nazývá se „nedochůdčetem“, což může vyjadřovat zmíněné pokorné uznání sebe za dřívějšího protivníka křesťanů, ale stejně tak zde může Pavel narážet na termín, kterým mohl být nejdříve s podezřením jako nedůvěryhodný v rané církvi označován. Pavel ale toto označení přijímá za své a uznává, že je „nejmenší z apoštolů, který není ani hoden jména apoštol“ (v. 9).⁶³ Termín „nedochůdče“ v řeckém originále označuje mrtvý plod, nedonošené dítě a je použit jako metafora také v některých textech Starého zákona pro lidskou trosku (srov. Nm 12,12; Kaz 6,3). Použití tohoto termínu v souvislosti s Pavlovým povoláním k hlásání evangelia, kterému

⁶⁰ Srov. ORTKEMPER, str. 137.

⁶¹ Srov. tamtéž, str. 138; TICHÝ, str. 194.

⁶² Srov. PERKINS, str. 181.

⁶³ Srov. ORTKEMPER, str. 138.

se od svého obrácení věnuje s obrovským nasazením, vyjadřuje, jak velkou moc má Boží milost.⁶⁴

Ve verši 11 se Pavel připojuje k řadě ostatních hlasatelů: „tak zvěstujeme“. Není rozhodující, kdo hlásá, ale vyznání víry v ukřižovaného a vzkříšeného Krista, ať už ji hlásá Pavel anebo ostatní apoštolové. V závěru verše, kde je sloveso v minulém čase „a tak jste uvěřili“, je objasněn důvod, proč Pavel znovu Korint'ánům připomíná základní vyznání víry. Vrací se k prvnímu setkání, kdy Korint'áné radostnou zvěst přijali v plnosti, nyní svou víru pochybnostmi ohrožují.⁶⁵

3.2. Kristovo vzkříšení je i naše vzkříšení (vv. 12–34)

Hlásání o Ježíšově zmrtvýchvstání se ale netýká jen určité události v minulosti, ale je radostnou zprávou právě pro naději, kterou v sobě ukrývá. Pavel jasně ukazuje od verše 12, jak úzce souvisí víra ve vzkříšení Krista s vírou ve vzkříšení mrtvých obecně. Pokud by se názor těch, kdo popírají vzkříšení, ukázal jako pravdivý, hlásání Pavlovo i všech ostatních by bylo zcela nesmyslné a lživé. Víra těch, kteří by ohlašování přijali, by byla jen iluzí a naprosto zbytečná. Dále by vládla smrt, protože by nikdo nebyl osvobozen z moci hříchu. Pokud naděje v Kristu je jen pro tento život, je to málo a jsou k politování ti, kteří ji takto vnímají.⁶⁶ Z daného verše vyplývá, že skupina z korintské obce nemusela zpochybňovat samotné vzkříšení Krista. Měli ale z nějakého důvodu problém uvěřit ve zmrtvýchvstání ostatních lidí. Mohlo to být např. pod vlivem pohanské filozofie, která věřila, že předmětem vzkříšení je pouze duše a těla se zmrtvýchvstání netýká, nebo se mohli domnívat, že vzkříšení už nastalo (srov. 2 Tim 2,18). Je pravděpodobné, že na jejich pochybnosti mělo velký vliv řecko-římské kulturní prostředí.⁶⁷

Věřit, že Kristus byl vzkříšen, a přesto není vzkříšení mrtvých, je podle Pavla v naprostém rozporu. Kristovo vzkříšení zásadně souvisí se zmrtvýchvstáním ostatních. Pokud někdo tedy popírá samotné zmrtvýchvstání, pak ani Kristus nebyl vzkříšen a ohlašovaná radostná zvěst by pak byla naprosto bezobsažná, víra v Krista a tedy Boha, „který dává život mrtvým a povolává v bytí to, co není“ (Řím 4,17), by nedávala smysl. V této souvislosti zde Pavel mluví o víře jako o „klamné, prázdné“, protože bez

64 Srov. PERKINS, str. 181–182.

65 Srov. TICHÝ, str. 195–6.

66 Srov. ORTKEMPER, str. 141–142.

67 Srov. TICHÝ, str. 197.

Kristova zmrtvýchvstání, by nebylo ani osvobození od hříchů. Pokud by se naděje těch, kdo v Krista uvěřili, upínala jen k pozemskému životu, bylo by to naprosto politováníhodné už také vzhledem k různým těžkostem, se kterými bylo přijetí víry v Krista často spojené. Nebyl by žádný nový začátek, smrt by byla definitivní.⁶⁸

Po vylíčení důsledků, které by vyplývaly z negace Kristova vzkříšení, vyjadřuje ve verši 20 Pavel svou neotřesitelnou víru v Kristovo zmrtvýchvstání. On je vzkříšen jako první z těch, kteří zemřeli, je onou prvotinou, která se přináší zástupně Bohu jako oběť za celou žeh (Ex 23,19). Kristova oběť je tedy základem naděje na vzkříšení ostatních lidí. Na Kristu se už uskutečnilo to, co věřící v něho teprve čeká.⁶⁹

Od verše 21 na paralele Adam – Kristus, která je podrobně rozvinuta v Řím 5,12–21, ilustruje Pavel společenství, které sdílí stejný osud vzhledem ke svému „původci“. V Adamovi je to společenství ke smrti; v Kristu, který se solidarizuje se smrtelným člověkem svou smrtí na kříži, může každý být součástí společenství naděje na vzkříšení.⁷⁰ Pavel ještě více zdůrazňuje Kristovu rozhodující úlohu a jeho postavení v procesu zmrtvýchvstání použitím slova „prvotina“ jako ve v. 20. Kristus je tedy prvorozený mezi vzkříšenými z mrtvých, ostatní křesťané budou vzkříšeni při jeho parúzii, kdy nastane konec dějin. S tím je spojeno odevzdání královské moci Bohu Otci a „zrušení vlády mocností a sil“.⁷¹ Pavel se nesnaží podat nějakou přesnou časovou perspektivu, jak bude vzkříšení probíhat. Stačí víra, že Boží vláda se nakonec prosadí, i když současné zkušenosti plné zkoušek a utrpení ukazují na pravý opak. Kristus kraluje už nyní, ale definitivní porážka „všech nepřátel“ se uskuteční teprve v budoucnosti. Smrt je „poslední nepřítel“, který jako odpůrce života bude také své moci zbaven, i když ji nyní ještě uplatňuje. Nyní už nemá moc nad vzkříšeným Kristem, od jeho lásky nemůže věřící nikdo oddělit, ani sama smrt (srov. Řím 8,38–39). V životě i ve smrti patří křesťané Kristu.⁷²

Ve v. 27 se Pavel vrací k myšlence „podřízení všeho Kristu“, která se vztahuje na Žl 110,1b a toto podřízení zdůvodňuje odkazem na Žl 8, ve kterém je oslavováno jedinečné postavení člověka ve stvoření, kterému Bůh „všechno podřídil“ (srov. Žl 8,7). Vše, co se zde týká člověka, aplikuje Pavel na Krista. „Všechno“ vyjadřuje univerzální

68 Srov. TICHÝ, str. 198–200.

69 Srov. ORTKEMPER, str. 143.

70 Srov. tamtéž, str. 143–144.

71 Srov. TICHÝ, str. 201.

72 Srov. ORTKEMPER, str. 144–145.

rozměr Kristovy vlády, samozřejmě s výjimkou Boha, což zde Pavel výslovně zmiňuje, aby předešel nějakému nedorozumění. V závěrečné fázi se také Syn „podřídí tomu, kdo mu vše podřídil“ a Boží dílo spásy dojde svého cíle tím, že bude „Bůh všechno ve všem“. V tomto verši nechce Pavel řešit otázku vztahu Otce a Syna a jejich postavení v rámci Trojice. Vyjadřuje fakt, že všechno je zahrnuto pod vládu Boha Otce, kterou potvrdil i Syn svou poslušností Otcí.⁷³

Od v. 29 pro svou obhajobu vzkříšení z mrtvých uvádí Pavel konkrétní případ z korintské obce. Někteří z nich se nechávali zástupně křtít za své zemřelé příbuzné, aby i oni mohli mít účast na křtem zaslíbeném vzkříšení. Není jasné, jak takový křest vypadal. Pavel to zde také nechce nijak hodnotit, slouží mu pouze jako argument o smysluplnosti tohoto jednání jen v případě, že skutečně existuje vzkříšení z mrtvých. Tato argumentace se však nemine účinkem jen v případě, že se nechávají křtít za mrtvé právě ti, kdo vzkříšení z mrtvých popírají.⁷⁴

Další argument, jímž Pavel vyvrací pochybnosti o vzkříšení, se týká jeho osobního nasazení pro hlásání evangelia. Všichni hlasatelé víry v Krista čelí stále jistému ohrožení nejen od odpůrců evangelia, ale i na misijních cestách. Pavel nejprve hovoří v množném čísle (v. 30) a pokračuje v čísle jednotném (vv. 31–32). V době, kdy psal v Efezu list Korint'ánům, se sám ocitl ve smrtelném nebezpečí, které obrazně popisuje jako „zápas se šelmami“. Jaký by mělo smysl podstupovat všechna protivenství, kdyby neměl naději na vzkříšení? Pokud mrtví nevstávají, pak je lepší žít v hodování a pití (srov. Iz 22,13b) a užít si, dokud je čas. Pavel před tímto postojem beznaděje varuje úslovím z jedné řecké komedie „špatná společnost kazí dobré mravy“. Není dobré se nechat snadno ovlivňovat názory, které se jeví jako přijatelnější, včetně názorů popíračů vzkříšení.⁷⁵ Ve v. 34 znovu Korint'any vyzývá k návratu ke skutečné pravdě evangelia metaforou „vystřízlivějte“. Je potřeba přestat hřešit. Za mylným smýšlením stojí neznalost Boha. U této vážné výtky si je Pavel vědom zahanbení, které přinese těm, kterých se to týká.⁷⁶

73 Srov. TICHÝ, str.203–204.

74 Srov. ORTKEMPER, str. 146.

75 Srov. tamtéž, str. 147.

76 Srov. TICHÝ, str. 207.

3.3. Vzkříšení těla (vv. 35–49)

Vzkříšení těla bylo velkým kamenem úrazu pro ty, kdo v Korintu popírali vzkříšení z mrtvých a stejně i dnes mnohým křesťanům působí těžkosti. Ve v. 35 zaznívají otázky, kterými se asi někteří snažili vyvrátit vzkříšení: „Jak vstanou mrtví? V jakém těle přijdou?“ V druhé otázce je skryt i lehce ironický podtón. První se týká samotného procesu zmrtnýchvstání, druhá vlastností vzkříšeného těla. Pavel takovou představu považuje za „pošetilost“, protože toto pojetí předpokládá, že při vzkříšení těla by došlo jen k jakési obnově těla zemřelého. Koriguje ji přirovnáním k semeni, které musí nejdříve umřít, aby z něj mohla být rostlina. Považuje za důležité zdůraznit, že smrt je předpokladem zmrtnýchvstání. Ze semene vyrostе zcela něco nového, stejně tak bude odlišné tělo vzkříšené od těla pozemského. Přitom identita pozemského i vzkříšeného člověka zůstává stejná. Pavel ukazuje v návaznosti na Gn 1, že již sama rozmanitost různých pozemských skutečností odhaluje Boží stvořitelskou moc a kreativitu, která se projeví i na vzkříšeném těle.⁷⁷

Od v. 39 Pavel dále rozvádí Boží dílo stvoření. Vedle těla lidského existují různé druhy „těl“ všelijakých živočišných druhů, zvířata, ptáci, ryby, které se od lidského těla odlišují. Od živých bytostí pokračuje dále líčením rozmanitostí „těles nebeských i pozemských“ i jejich různé „slávy“, která se projevuje u nebeských těles různou intenzitou záře.⁷⁸ Pestré formy života na zemi i úžas, který vzbuzují tělesa, mají ukázat skeptikům v Korintu, jak velká je Boží tvůrčí moc. Ta se ještě s větší slávou projeví při vzkříšení.⁷⁹

Všechny zmíněné rozmanitosti Božího stvoření vztahuje Pavel od v. 42 znovu na skutečnost zmrtnýchvstání. Pokud je Boží dílo tak různorodé a úžasné, má Bůh dostatek moci vytvořit při vzkříšení i nový charakter těla, z pomíjivého „soma psychikon“ nepomíjivé „soma pneumatikon“. Pro uložení mrtvého těla do země, používá obrazu o zasévání, o vzkříšení těla ale mluví přímo.⁸⁰ Přitom tělo je stále jedno a totéž, individualita člověka nezmizí, ale bude proměněna v novou skutečnost. Ve čtyřech antitezích ilustruje Pavel, jak odlišné je tělo pozemské od těla vzkříšeného: *pomíjitelné x nepomíjitelné, v poniženosti x ve slávě, v slabosti x v moci, přirozené x duchovní. Člověk zakouší pomíjivost života, svoji slabost, křehkost, tělo postupně chátrá,*

⁷⁷ Srov. ORTKEMPER, str. 148–150.

⁷⁸ Srov. TICHÝ, str. 209–210.

⁷⁹ Srov. ORTKEMPER, str. 150.

⁸⁰ Srov. TICHÝ, str. 210.

vyčerpává se, ale může doufat ve vzkříšení k věčnému životu, ve slávě, moci, síle. Čtvrtá antiteze je shrnutím tří předcházejících.⁸¹

Tělem Pavel na rozdíl od řecké antropologie, která ho chápala jako jednu část člověka vedle duše nebo ducha, označuje celou osobu a nový život v Božím království je pro něj představitelný jen v tělesné formě. Zmrtvýchvstání neznámá oddělení duše od těla, jak to bylo vnímáno v řecké kultuře, ale radikální celkovou proměnu člověka díky stvořitelenskému zásahu Boha. Tělo nebude z duše svléknuto, ale bude „oděno“ do nepomíjitelnosti (srov. Flp 3,21). Tělesnost nepostradatelně patří k životu každého člověka i po zmrtvýchvstání, člověk nemůže bez těla existovat. Když Pavel hovoří o „duchovním“ těle, nemá na mysli opak k materiálnímu, ale protiklad k tělu, které je v moci hříchu. Nové „duchovní“ tělo je už pod vládou Ducha. Tělesnost se také týká vztahu k ostatním lidem. Boží království je společenstvím a existují zde vzájemné vztahy. Tělo je nositelem komunikace, nepředstavuje pouze osobní bytí člověka.⁸²

Pavel se ve v. 45 opět opírá o Písmo a cituje Gn 2,7b, kde je popis stvoření Adama – člověka jako „duše živé“, kterému byl život darován. Označuje ho jako „prvního Adama“. Staví ho do protikladu ke Kristu, „poslednímu Adamovi“, kterého charakterizuje jako „Ducha oživujícího“, který má moc život darovat. Tak lépe přibližuje kontrast mezi „tělem přirozeným“ a „tělem duchovním“. Ve v. 46 zdůrazňuje i jejich časové pořadí a rozdíl mezi nimi podle původu. První člověk je stvořen „z prachu země“. Je to odkaz jak na materii těla, tak na místo, odkud člověk pochází; jeho potomci jsou tedy pozemští. „Poslední člověk“, Kristus, pochází z nebe a má i „nebeskou“ kvalitu a té se dostane v budoucnu i těm, kteří Kristu patří.⁸³

Pavel ve v. 49 končí předcházející polemiku povzbuzením. Připomíná adresátům, že člověk jako Adamův potomek je podle jeho podoby pozemský (Gn 3,5) a zároveň v nich evokuje představu člověka stvořeného podle obrazu Božího (Gn 1,27). Motiv obrazu se zde vztahuje ke Kristu, jehož podobu v budoucnu člověk bude mít. Následováním Krista zde na zemi se mu snaží postupně připodobňovat. Definitivní Kristova podoba mu bude Bohem darována až při vzkříšení.⁸⁴

81 Srov. ORTKEMPER, str. 151.

82 Srov. POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013, str. 273–274.

83 Srov. TICHÝ, str. 211–212.

84 Srov. COLLINS, Raymond F. – HARRINGTON, Daniel J. *First Corinthians*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 1999, str. 572.

3.4. Smrt smrti (vv. 50–58)

K již řečenému Pavel ve v. 50 zásadně prohlašuje, že smrtelný člověk nemůže jen tak přejít do věčnosti. Člověk, jak je konstituován – „tělo a krev“, nemůže být dědicem Božího království. Je velký rozdíl mezi nepomíjitelným Bohem a pomíjitelným člověkem (srov. Řím 1,23).⁸⁵ Následující sdělení uvozuje Pavel jako „odhalení tajemství“. Je jím radikální proměna všech, kteří uvěřili v Krista, a která je součástí Božího plánu spásy. Tato událost bude znamenat jedinečný okamžik, který uvede hlas polnice. Apoštol se stále ještě domnívá, že on sám spolu s ostatními se tohoto okamžiku dožije. Není ale rozdíl mezi tím, jestli někdo bude v dané chvíli mezi živými nebo zemřelými. Proměnění budou všichni. Bůh každému daruje nepomíjitelnost, nový život, sám tuto proměnu působí. Ta nebude znamenat jen vnější „oblečení si nepomíjitelnosti“, ale také proměnu vnitřní. Pavel tuto výpověď dokládá dvěma starozákonními texty, pomocí kterých stupňuje obraz konce smrti (Iz 25,8; Oz 13,14b). Druhý text z Ozeáše Pavel dál rozvíjí v následujícím verši. Zbraní (ostnem) smrti je hřích, který „má svou moc ze zákona“. Kristus ale zvítězil nad smrtí a tím přemohl i hřích, kterému už člověk nemusí otročit. Apoštol za to chválí Boha, vítězství je možné jen skrze něho a na tomto vítězství mají z Boží milosti podíl všichni věřící.⁸⁶

Bůh daruje v Kristu nový život, který začíná už nyní. Proto Pavel nekončí u Boží chvály, ale uzavírá rozebírané téma povzbuzením. Uvozuje je důvěrným oslovením „milovaní bratři“. Darovaný život je i závazek k následování Krista. „Zůstat pevní“ a „nenechat se zvíkat“ souvisí asi především s vírou ve zmrtvýchvstání. Tato víra má vést k horlivému hlásání evangelia, ale i jakákoliv námaha a práce pro Boží království má svůj smysl a „není marná“.⁸⁷

85 Srov. ORTKEMPER, str. 153.

86 Srov. TICHÝ, str. 214–215.

87 Srov. tamtéž, str. 215–216.

4. Křesťan a smrt

V této kapitole se chci krátce zamyslet nad tím, jestli může křesťanská víra pomoci člověku tváří v tvář smrti. Mám zde na mysli víru jako vztah k živému Bohu, který je prožíván ve společenství církve. Křesťanská víra má svůj střed v Ježíši Kristu, který nám zjevuje podobu Trojjediného Boha jako společenství lásky, do kterého je každý zván. Křesťan v životě ani ve smrti není sám.

4.1. Může křesťan truchlit při smrti blízkého?

Křesťan nemůže být smutný, když někdo zemře? V níže uvedené citaci dotazu z křesťanského portálu je názorně ilustrován jakýsi rozpor mezi křesťanskou nadějí na věčný život, která pomáhá nahlédnout smrt v nové perspektivě, a hlubokým smutkem spojeným se ztrátou milované bytosti. Pokud křesťan skutečně uvěřil, že v Kristu je smrt přemožena, nemá se spíše radovat, že jeho drahý je už v Boží náručí?

Zajímalo by mě, jak vlastně správný křesťan má brát smrt svých blízkých? Po přečtení Bible a poté co jsem se stal křesťanem, jsem dospěl k názoru, že konečně mám víru, díky které nemusím být smutný z toho když někdo zemře, a nemusím to řešit a mít tu předstíranou „soustrast“ co každý na pohřbech říká, ale stejně to většinou nemyslí vážně. Aspoň tedy když se zemřelý dostane do nebe.

Ale nedávno známému umřelo dítě, a je dobrý křesťan, déle než já, a když jsme se o tom bavili tak mě to přímo šokovalo, že mi tvrdil, že je to pro něj největší ztráta v životě a že se s tím nedokáže vyrovnat. Vždycky jsem myslel, že z toho mají deprese jen nevěřící. Podle mého názoru bychom měli zemřelým závidět, že už mají vyhnání z ráje za sebou, a ne pro ně truchlit.

Takže moje hlavní otázka je: Je „oplakávání“ mrtvých a úcta k mrtvému tělu pohanský rituál, který u nás přežívá z dob pohanství a u nevěřících, nebo je to křesťanský zvyk?⁸⁸

Opravdu křesťanství pomáhá lépe se vyrovnat se smrtí? Ve své hospicové praxi jsem se s touto otázkou mnohokrát setkala. Je zcela přirozené, že člověk, křesťana nevyjímaje, potřebuje truchlit nad ztrátou milovaného člověka, i když věří, že je už „doma, u Pána“ (2 Kor 5,8). Jakkoli po zdoluhavém umírání a bolestech prožívají pozůstalí jakousi úlevu, že jejich blízký už netrpí a smrt mu přejí, přesto zůstává v jejich životě po něm prázdné místo. U manželů, kteří několik desítek let žili společně, je smrt jednoho z nich velkou zátěží. Velmi bolestná je smrt mladého člověka, zvláště pokud zde zanechává své malé děti. Není slov, která by dokázala utěšit, zbývá „plakat s plačícími“. Několikrát jsem se setkala s lidmi, kteří zanevřeli na Boha poté, co přišli o své děti. I když se

88 *Jak mají křesťané brát smrt svých blízkých?* (20.11.2014) [2020-02-10].

<<https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/jak-maji-krestane-brat-smrt-svych-blizkych>>.

jednalo o ztrátu, které se udála před půl stoletím. Bolest ale i hněv nad smrtí vlastního dítěte nezřídka bývá velkou výčitkou Bohu: „Jak to jen mohl dopustit?“ Každý potřebuje čas, aby se se ztrátou milovaného člověka vyrovnal, je to bolestivé období a víra, pokud je živá, je jakýmsi světýlkem v temnotě smutku a prvotní beznaděje.

Ježíš Kristus byl hluboce pohnutý a plakal nad smrtí Lazara (srov. Jan 11,33–36). Podle otázky z citace by pak bylo možné předpokládat, že jeho pláč ctil pohanský rituál anebo dával podnět k osvojení si jakéhosi „křesťanského zvyku“, jistého druhu pokrytectví. Ježíš hluboce soucítí s plačící sestrou zemřelého a ostatními truchlícími. Zároveň se ale v nitru chvěl nad zlem hříchu, který je skutečnou smrtí, tedy ztrátou životodárného vztahu s Bohem. Bůh v Ježíši Kristu ukazuje své nasazení pro záchranu člověka, své „sou-cítění“ s člověkem až na smrt, aby ho z věčné smrti zachránil⁸⁹ (srov. Jan 3,16).

4.2. Znamená smrt trvalý zánik?

V člověku je hluboce zakořeněna touha po životě. I ve vysokém stáří, kdy „nasyčen dnů“ touží po odpočinku, se v nitru bouří proti myšlence naprostého zániku.

Svatý Pavel ve 2. listu Korint'ánům píše: „Víme přece, že bude-li stan našeho pozemského života stržen, čeká nás příbytek u Boha, ... neboť nechceme, aby z nás bylo svlečeno naše pozemské tělo, nýbrž aby přes ně bylo oblečeno nebeské, aby to, co je smrtelné, bylo pohlceno životem“ (2 Kor 5,1a.4b).

Také pastorální konstituce *Gaudium et spes* vyjadřuje základní touhu člověka po životě, nicota je pro člověka nepředstavitelná:

Člověka netrápí jenom bolest a postupný tělesný úpadek, ale také – ba více – strach z trvalého zániku. Avšak tušení srdce ho vede správně, když se hrozí naprostého rozpadu a konečného zániku své osoby a odmítá je. Zárodek věčnosti, který v sobě nosí a jež nelze převést na pouhou hmotu, povstává proti smrti.⁹⁰

Svatý Augustin popisuje pocity nad smrtí své matky Moniky jako „obrovský příval smutku“. Zároveň zápasí o naději, že smrt neznamena její naprostý konec. Pláč a slzy jeho „chlapeckého já“ utěšuje „dospělý hlas srdce“, který ho ujišťuje, že „... ona přece neumírala nešťastně, ani nezemřela úplně. Utrvovala nás v tom svědectví o jejím bezúhonném životě, opravdová víra a další nezpochybnitelné důvody.“⁹¹

89 Srov. FAUSTI, str. 301.

90 GS, 18.

91 AUGUSTIN, svatý. *Vyznání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015., str. 241.

Stejně i apoštol Pavel v Prvním listu Soluňanům povzbuzuje věřící v Krista, aby se „nermoutili jako ti, kteří nemají naději“ (srov. 4, 13). Víra v Krista, který nás miluje „až na smrt“, je účinným lékem proti strachu ze smrti, s kterým lidstvo od počátku bojuje. Věřícím Starého zákona pomáhalo překonat tento strach vědomí, že budou žít dál ve svých potomcích, literátům a filozofům zase vědomí, že se zvěční ve svých dílech apod. Křesťanství ale hlásá Krista, který zemřel a vstal z mrtvých, který jediný má moc skutečně osvobodit ze strachu před smrtí. Apoštol Pavel svůj vyrovnaný přístup ke smrti čerpal z víry, že ho Kristus skutečně miluje (srov. Gal 2,20b). Stejně i Pavel miloval Krista, v listu Filipánům píše, že ho Kristus „uchvátil“ (srov. Flp 3,12). Láska je tedy jediná síla, která je schopná přemoci smrt a Pavel je přesvědčený, že od Boží lásky ho nemůže nic odloučit, ani smrt (srov. Řím 8,38–39).⁹²

4.3. Nemoc, stáří, umírání

Je samozřejmé, že kvalita života s přibývajícými léty klesá. Život dnešního člověka se sice prodlužuje, ale znamená to, že prožívá delší část svého života ve stáří, kdy už ho trápí různé neduhy, trápí ho osamělost ve společnosti, která adoruje mládí a výkon, trpí ztrátou svých vrstevníků, nerozumí světu, který se ve svých technických vymoženostech žene kupředu. Touha po smrti je pak naprosto pochopitelná.

Je dobré, že křesťan každou etapu svého života může prožívat ve společenství církve. Spolu s ostatními bratry a sestrami se pravidelně setkává nejen při slavení eucharistie, ve které může zakoušet zárodek společenství vzájemné lásky s Bohem i lidmi, jak je jednou bude slavit na věčnosti u Boha, ale prožívat i každodenní lidskou blízkost v běžném životě. Staří a nemocní lidé jsou velkým pokladem církve, pomáhají jí svou modlitbou a obětí. Církevní společenství se za nemocné a umírající modlí. Skrze svátost pomazání nemocných odevzdává trpícího do Boží péče a prosí o jeho uzdravení a záchranu. Milost, kterou v této svátosti nemocný přijímá, mu pomáhá nést jeho utrpení s Kristem, přináší mu útěchu, odpouští hříchy, uzdravuje, posiluje na cestu do věčného života.⁹³ Křesťanskou naději ve věčný život v Boží přítomnosti vyjadřuje tradiční modlitba za duši umírajícího:

Křesťanská duše, vydej se na cestu z tohoto světa ve jménu Boha, všemohoucího Otce, který tě stvořil, ve jménu Krista, Božího Syna, který pro tebe trpěl, ve jménu Ducha Svatého, který byl na tebe

92 Srov. CANTALAMESSA, Raniero. *Sestra smrt*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, str. 23–25.

93 Srov. KKC 1499; 1532.

vyelit; kéž ještě dnes dojdeš pokoje v příbytku u Boha na svatém Siónu ve společenství se svatou Bohorodičkou Pannou Marií, se svatým Josefem a se všemi anděly a svatými.⁹⁴

Pokud křesťan umírá s Kristem, není ve smrti sám. Ježíš přišel právě proto, aby člověka ze strachu ze smrti osvobodil. Apoštol Pavel píše v listu Římanům, že „žádný z nás nežije sám sobě ani neumírá sám sobě. Neboť žijeme-li, žijeme pro Pána, umíráme-li, umíráme pro Pána“ (Řím 14,7–8). Nestojí tedy proti sobě život a smrt v protikladu, ale život pro sebe a život pro Pána. Smrt pak je jen jiný způsob, jak může ten, který „žije pro Pána“, zakoušet Boží přítomnost.⁹⁵

4.4. Křesťanský pohřeb

Svatý Pavel říká, že ti, kdo žijí z víry, opouští „domov tělesný“ a odebírají se „do domova k Pánu“ (srov. 2 Kor 5,6-8). Křesťanský pohřeb je podle Katechismu katolické církve svátostina: „... je liturgickým obřadem církve. Služba církve se v tomto případě zaměřuje na to, aby vyjádřila se zesnulým účinné společenství, aby se na něm podílela obec věřících, shromážděná na pohřbu, a aby byl zvěstován věčný život.“⁹⁶ V pohřebních obřadech vyjadřuje církev víru ve zmrtvýchvstání. Zemřelého odevzdává do Boží náruče, modlí se za něho i pozůstalé s nadějí na shledání na konci času, kdy mrtvá těla budou Boží mocí vzkříšena. Tehdy křtem započatý život ve spojení s Kristem dojde svého naplnění.⁹⁷ „... Byl pokřtěn v Krista a stal se mu podobným ve smrti. Dej, ať se mu podobá i ve vzkříšení.“⁹⁸

Současný člověk nechce na smrt ani pomyslet a rozloučení se zesnulým je zkušenost, které by se nejrady vyhnul. Uvádí se, že od roku 2007 vzrostl desetinásobně počet tzv. sociálních pohřbů, které zařizuje stát, a důvodem není jen úspora nákladů.⁹⁹ Osobní setkání se smrtí na pohřbu někoho blízkého dá každému jasně pocítit, že smrt je cosi skutečného. Při podobných příležitostech jsou lidé více otevření pro poselství křesťanské naděje a církvi se otevírá prostor podle Kristova vzoru nejen plakat s plačícími (srov. Řím 12,15), být lidsky citlivou, ale zároveň být i hlasatelkou radostné

94 ČESKÁ LITURGICKÁ KOMISE. *Obřady pomazání nemocných a péče o nemocné*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1974, str. 94.

95 Srov. CANTALAMESSA, str. 20–22.

96 KKC, odst. 1684.

97 Srov. MTK, odst. 570.

98 *Český misál*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015, str. 374.

99 Srov. *Smrt bez obřadu? Počet nedůstojných pohřbů od roku 2007 vzrostl desetinásobně*. (1.11.2018) [2020-04-15] <<https://www.denik.cz/ekonomika/smrt-bez-pohrbu-pocet-nedustojnych-koncu-od-roku-2007-vzrostl-desetinasobne-20181101.html>>.

zvěsti, že Kristus nad smrtí zvítězil. Autentické svědectví víry může být pro zarmoucené povzbuzením: „Víra, je-li pravá a prožitá, nikdy nikoho nezranila.“¹⁰⁰

4.5. Společenství lásky smrtí nezaniká

Smrtí nedochází k přerušení společenství věřících, kteří ještě žijí a těmi, kteří již zemřeli. „Všichni však – i když v různém stupni a různým způsobem – jsme navzájem spojeni v téže lásce k Bohu a k bližnímu.“¹⁰¹

Vědomí, že vzájemný vztah se zesnulým se smrtí neruší, že nás všechny spojuje i nadále Kristova láska, je také velkou útěchou v zármutku nad odchodem blízkého člověka.

V křesťanské tradici je nebe vnímáno jako konečné naplnění lidské existence, jako naplněná láska. „Člověk je v nebi tehdy a v takové míře, ve které je u Krista, čímž nachází své místo své existence jako člověk v existenci Boha. Tak je nebe primárně personální skutečností, která je určena svým historickým původem ve velikonočním tajemství smrti a vzkříšení.“¹⁰² Pokud nebe znamená „nazírání Boha“, tak také zahrnuje společenství svatých, naplnění všech lidských vztahů v otevřenosti pro Boží obdarování.¹⁰³

V Kristu jsme sjednoceni v církvi, která je jeho mystickým tělem. Dar společenství, které sahá za hranice pozemské skutečnosti, dává porozumět, že člověk není ostrov sám pro sebe, že je stvořen, aby byl ve vztahu, aby se solidarizoval s ostatními členy (údy) církve i všemi lidmi a celým stvořením. Svatí, kteří již prožívají nebeskou blaženost, jsou přátelé, kteří se za své ještě putující bratry a sestry přimlouvají. „Památku nebešťanů ctíme nejen pro jejich příklad, nýbrž ještě více proto, aby se jednota celé církve posilovala v Duchu uskutečňováním bratrské lásky“.¹⁰⁴ Církev také od počátku s úctou slaví památku zemřelých a modlí se za ty, kteří ještě potřebují očištění.

Velmi „moderní“ je v současné době tvrzení, že víra je jen nějaká soukromá záležitost. Osobně jsem se mnohokrát setkala s lidmi, kteří tvrdí, že v Boha věří, ale nepotřebují k tomu církev. Jejich křest je jen dávný rituál, který podle tradice absolvovali jejich rodiče. Vnímají církev pouze jako nějakou instituci, která už

100 Srov. CANTALAMESSA, str. 39–40

101 LG 49.

102 RATZINGER, str. 151.

103 Srov. RATZINGER, str. 152.

104 LG 50.

v současnosti ztratila své opodstatnění, a její pomoc např. skrze svátosti a přímou modlitbu jim v nemoci nebo umírání nemůže přinést útěchu. Osobně se domnívám, že i když je církev společenstvím hříšníků, kteří často svým životem Bohu nedělají čest, je přesto místem, kde se může konkrétně, byť nedokonale láska k Bohu i k lidem realizovat.

4.6. Evangelium jako slovo záchrany

Svatý Pavel v Prvním listu Korinťanům připomíná spasitelnou moc evangelia, pokud je přijato tak, jak jej od počátku ohlašovali apoštolové. Garantem spásy je Kristus, který se pro nás stal člověkem, zemřel a vstal z mrtvých. Pokud víra křesťana neobsahuje podstatu, na které se zakládá, je podle Pavla marná.

V současnosti je křesťan vystaven řadě vlivů, které jeho esenciální křesťankou naději zpochybňují. Materialismus a konzumismus blahobytné západní společnosti svádí moderního člověka zaměřovat se jen na materiální svět zde a nyní. Člověk je vnímán jako autonomní jedinec, který je schopen svůj život zvládat sám. K čemu je potřeba Bůh, když sám člověk dokáže velkolepé věci, jak o tom svědčí také nesmírný technologický rozvoj v posledních desetiletích?

V situacích, jako je smrt, může člověk nahlédnout, že je jeho bohorovnost iluzí a že jsou v jeho životě skutečnosti, které ho přesahují. Křesťanská víra, jak byla ohlašována apoštolů, v současnosti dostává trhliny skrze různé novodobé většinou ezoterické nauky typu New Age. Víru ve vzkříšení někteří křesťané spojují s tzv. reinkarnací, která ale s křesťanstvím nemá nic společného. Tato nauka zastává názor, že se lidská duše po smrti znovu vtělí. Reinkarnaci jako určitou „novou šanci“ přijímá i řada lidí, kteří se za křesťany nepovažují, ale vnímají krátkost pozemského života, ve kterém nestačí naplnit všechny své možnosti a tužby nebo napravit chyby, kterých se dopustili.

Víra v reinkarnaci, kdy se duše zachraňuje pomocí svého vlastního úsilí, popírá křesťanskou soteriologii, kde je spása člověku darována Kristem. Popírá rovněž vzkříšení těla, duše se v tomto pojetí v každé nové existenci přibližuje k cílovému stavu, kdy bude osvobozena od těla. Křesťanství naopak vyznává víru ve vzkříšení těla na konci času. Názor, že život je možné několikrát opakovat, že za každé spáchané zlo musí duše přinést zadostiučinění ve stále nových obtížnějších inkarnacích, dokud nedospěje k dokonalosti, je rovněž v rozporu s křesťanstvím, které lidský život chápe jako neopakovatelný (srov. Žid 9,27). Jedinečnost života ukazuje také na jeho

závažnost. Pro křesťana je život darem od Boha, za který je také zodpovědný. Způsob, jak se svým životem nakládá, má důsledky vzhledem k jeho životu na věčnosti.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Srov. MTK, odst. 542–554.

Závěr

Ve své práci jsem chtěla promýšlet téma smrti na základě biblických textů. Křesťanství díky Božímu zjevení, které se vrcholným způsobem realizovalo ve vtělení, životě, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, Božího Syna, pomáhá nahlédnout na smrt z Boží perspektivy: „Nebot' Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří nezahynul, ale měl život věčný“ (Jan 3,16).

Křesťané věří, že Bůh stvořil tento svět i člověka svobodně, z lásky, z překypující dobroty a chce, aby měl člověk účast na jeho božském životě. Svou lásku a péči člověku neodnímá ani po jeho pádu. Neustále mu poskytuje prostředky ke spáse. Její předobraz ukazuje Starý zákon v péči Hospodina o svůj vyvolený lid a dovršuje se ve vykupitelském díle Ježíše Krista.¹⁰⁶

Písmo dává několik dílčích náhledů na život i smrt. Člověk je pouze stvoření, je odlišný od Boha, který je nesmrtelný. Smrtelnost tedy vyjadřuje stvořenost člověka, je „z prachu země“ (srov. Gn 2,7). V dalších textech dává Bible život a smrt do souvislosti se vztahem k Bohu. Bůh je dárce života, člověk je na vztahu k Bohu bytostně závislý, pokud jej svobodně odmítne, volí si smrt (srov. Gn 3). Na příběhu Adama a Evy v knize Genesis je formou vyprávění zachyceno životní drama každého člověka, jehož nedůvěra vůči Bohu má fatální následky (srov. Řím 5,12).

Ježíš Kristus přichází, aby člověku zase otevřel cestu do ráje, k Bohu Otci, který miluje své stvoření (srov. Mdr 11,24) a nenechává je bez pomoci. Co člověk svou neposlušností pokazil, Kristus svou poslušností napravuje a ukazuje cestu, která je cestou života (srov. Jan 14,6). Tato cesta je cestou „zrna, které když nepadne do země a nezemře, zůstane samo“ (Jan 12,24a). „... tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova. ... Kristus, nový Adam, právě zjevením tajemství Otce a jeho lásky odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání.“¹⁰⁷

Křesťan je pozván následovat Krista v této sebevydanosti, v umírání sobě samému, otevřenosti pro obdarování Bohem a ke službě ostatním podle příkladu svého Mistra a Pána. Křest, který uvádí do života z víry, tuto smrt formou znamená vyjadřuje. Ponořením do vody umírá starý člověk, který žije jen pro sebe, a vstává nový, který je

¹⁰⁶ Srov. LG 2.

¹⁰⁷ GS 22.

připraven ztrácet život pro druhé (srov. Řím 6,1–11). Tento způsob umírání křesťan prožívá každý den, každý den bojuje se svou sebestředností. Je to jakýsi způsob křesťanské seberealizace.

Člověk v hloubi srdce touží prožít svůj život naplno. Někdo si pod tím představí maximálně zrealizovat svůj osobní potenciál, dosáhnout úspěchu ve všech oblastech života, někomu stačí ke šťastnému životu dostatek materiálního zabezpečení, jiný touží mít co nejvíce zážitků, procestovat svět... Křesťanství ale člověka zve k ještě vyššímu cíli.

Osobně mám silný zážitek spojený se smrtí člověka, který celý život žil pro druhé, jen tak prostě, obyčejně a s vděčností Bohu i lidem. Jeho smrt pak byla jakýmsi posledním sebevydáním. Většina lidí souhlasí, že láska je to, co dělá lidský život opravdu hodnotným. Ponechávám stranou všechny současné mylné interpretace tohoto slova s poukazem na 13. kapitolu Prvního listu Korint'ánům, kde je apoštolem Pavlem láska vyličená ve své mnohorozměrnosti.

Podstatou křesťanství je Boží láska, Bůh nás miluje jako první, a proto jsme schopni milovat i my (srov. 1 Jan 4,10). Ježíš Kristus přišel, aby člověku zjevil, jak velická je láska Otce ke každému člověku, že Bůh není jeho nepřítelem, nechce ho o nic okrást, ale chce aby každý měl život v hojnosti (srov. Jan 10,10).

V druhé části práce jsem se zamýšlela nad tím, jestli může být křesťanská víra i v současnosti zdrojem naděje, zda může nějak ulehčit umírání nebo smrt blízkého člověka. Dá se souhlasit s tím, že obecně myšlenka na smrt může pomoci k tomu, jak život lépe žít. Tváří v tvář smrti je člověk schopen, byť na chvíli, nahlédnout život z vyšší perspektivy. Před smrtí opravdu málokdo lituje toho, že se víc nevěnoval své kariéře, ale často lidé litují, že nevěnovali víc času svým blízkým. Stejně i různé hádky, nespravedlnosti či krivdy se často zdají být nevýznamné. Smíření a vzájemné odpuštění přináší velkou úlevu. Souhrnně řečeno, většina umírajících nebo těch, kteří je doprovázejí, nahlíží vztahy jako to nejdražší, co člověk má.

S tématem vztahů je úzce spojená otázka společenství bratří a sester, kteří jsou shromážděni v církvi. Sám Kristus si vyvolil svých dvanáct apoštolů, aby s ním sdíleli život, smrt i vzkříšení. Oni na základě této zkušenosti odešli do světa, aby všem ohlašovali evangelium. Víra současných křesťanů se zakládá na hlásání radostné zvěsti jejich předků. Křesťanská víra zahrnuje také toto společenství Kristova mystického těla. Skrze církev, kterou tvoří jednotliví věřící, je Kristus přítomen v tomto světě. Každý zde

má své nezastupitelné místo, specifické obdarování, kterým může obohatit druhé. I když různá zklamání z lidské nedokonalosti a hříchu mnohé lidi od církve odrazuje, není možné křesťanskou víru naplno žít bez tohoto společenství. Víra, že se toto společenství ani smrtí nepřerušuje, také pomáhá vyrovnat se se smrtí blízké osoby. Boží láska, která všechny spojuje v životě, je také zárukou společenství se všemi, kteří už svou životní pout' dokončili.

Křesťan věří, že Bůh skrze smrt a vzkříšení Ježíše Krista zbavil smrt jejího "ostnu" (srov. 1 Kor 15,55). Věří, že není ve smrti sám, že Ježíš už mu i zde prošlapal cestu a že ho smrtí provede. Věří, že smrtí jeho život nekončí, ale dochází naplnění v Boží přítomnosti. Myslím, že víra, která člověku může pomoci tváří v tvář smrti, již musí být nějak životem ozkoušená, musí to být "víra na život a na smrt". Křesťan není ušetřen úzkosti, ale umírá s nadějí na setkáním s Bohem, ke kterému jako původci svého bytí, se opět vrací.

Říká se, že člověk umírá tak, jak žil. Způsob, jak člověk žije, se odvíjí od toho, jak sám sebe vnímá. Křesťanská antropologie pomáhá člověku lépe pochopit jeho důstojnost, podle ní je člověk stvořen k Božím obrazu (srov. Gn 1,27). Bůh se člověku zjevuje jako Trojice, jako společenství vzájemného svobodného sdílení lásky Božských Osob. Člověk, jak jej Bůh stvořil, je schopen mít vědomě a svobodně na tomto společenství podíl. Jak již bylo řečeno, lidé ke konci života nejčastěji mluví o vztazích jako o tom, co je v jejich životě nejcennější. Vlastní zkušenost člověku ukazuje, že je stvořen z lásky, žije pro lásku a umírá v lásce (srov. Sk 17,24–28). Smrt z pohledu křesťana znamená vstup do plnosti tajemství života Trojice, do společenství lásky, které může už za svého života zakoušet:

„Nic z toho, co je zahrnuto do Otcovy lásky, nemůže v hrobě podlehnout rozkladu, nerozkládá se, protože láska žije na věky. Všechno, co Kristus prožil, je zahrnuto do lásky, a proto to spolu s ním přechází do věčnosti. Také všechno to, co my prožíváme v lásce, spolu s ním přechází do vzkříšení. Tato skutečnost je naprostou novinkou vzhledem k tomu, co slibují ostatní náboženství. Pokud by Kristu nevstal z mrtvých, pak by byla naše víra marná.“¹⁰⁸

Seznam použitých zkratk

KKC	Katechismus katolické církve
GS	Gaudium et spes
LG	Lumen gentium
MTK	Mezinárodní teologická komise
př. n. l.	před naším letopočtem
nakl.	nakladatelství
n. l.	našeho letopočtu
srov.	srovnej
str.	strana, strany
sv.	svatý
tzv.	tak zvaný
v., vv.	verš, verše

Seznam literatury

Prameny

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005.

Český misál. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Vyd. 2., v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Katechismus katolické církve. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995.

Literatura

AUGUSTIN, svatý. *Vyznání.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

BOUBLÍK, Vladimír. *Člověk očekává Krista.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

CANTALAMESSA, Raniero. *Sestra smrt.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

COLLINS, Raymond F. – HARRINGTON, Daniel J. *First Corinthians.* Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 1999.

ČESKÁ LITURGICKÁ KOMISE. *Obřady pomazání nemocných a péče o nemocné.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1974.

DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana: porozumět Božímu slovu.* Praha: Paulínky, 2014.

GILLMAN, Neil. *Vzkříšení a nesmrtelnost v židovském myšlení.* Praha: Vyšehrad, 2007.

HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

HARRINGTON, Wilfrid J. *Kniha Zjevení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.

JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých: Biblická naděje na osobní vzkříšení v proměnách času*. Praha: Vyšehrad, 1995.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. 5. vyd. Řím: Křesťanská akademie, 1991.

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *O některých aktuálních otázkách eschatologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008. (MTK)

MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

ORTKEMPER, Franz-Jozef. *První list Korint'ánům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

PERKINS, PHEME. *First Corinthians*. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2012.

POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona: přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013.

RATZINGER, Joseph. *Eschatologie: smrt a věčný život*. Třetí, přehlednuté vydání. Brno: Barrister & Principal, 2017.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského: historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Druhé, opravené a rozšířené vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2019.

SÖLLE, Dorothee. *Mystika smrti*. První české vydání. Praha: Trigon, 2016.

ŠIKLOVÁ, Jiřina. *Vyhoštěná smrt*. Praha: Kalich, 2013.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Věřím v život věčný: eschatologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007.

THEOBALD, Michael. *List Římanům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

TICHÝ, Ladislav. *První list Korintským*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Izajáš: svědectví o vítězí důvěře*. Praha: Vyšehrad – Kalich, 2014.

Elektronické zdroje

Jak mají křesťané brát smrt svých blízkých? (20.11.2014) [2020-02-10] .

<<https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/jak-maji-krestane-brat-smrt-svych-blizkych>>

Smrt bez obřadu? Počet nedůstojných pohřbů od roku 2007 vzrostl desetinásobně. (1.11.2018) [2020-04-15] <<https://www.denik.cz/ekonomika/smrt-bez-pohrbu-pocet-nedustojnych-koncu-od-roku-2007-vzrostl-desetinasobne-20181101.html>>.